

Araştırma Makalesi

Covid-19 Salgını ve Servet Vergisi İhtiyacı

The Covid-19 Outbreak and the Need for Wealth Tax

Mustafa DURMUŞ¹

Öz

Dünya Covid-19 Salgınına ekonomik büyümenin yavaşladığı ve ekolojik krizlerin kendini gösterdiği bir dönemde yakalandı. Salgın bir yandan dünyadaki sağlık alt yapısının ne denli yetersiz ve eşitsizliklerin ne kadar büyük boyutlarda olduğunu gösterirken, diğer yandan da derin bir ekonomik krize neden oldu. Bunun sonucunda küresel çapta olmak üzere işsizlik ve yoksulluk devasa biçimde arttı. Salgınla mücadelede daha önce görülmemiş boyutlarda maliye ve para politikası önlemlerine başvurulurken, bu durum ulus devletlerin bütçelerinde ciddi açıklara ve devlet borçlanmasında ve borç stoklarında artışlara yol açtı. Bu gelişmelerin sonucunda bir süredir gündemden kalkmış olan artan oranlı servet vergisi yeniden gündeme geldi. İlk olarak Arjantin böyle bir servet vergisi uygulaması başlatırken, başta ABD olmak üzere gelişkin ekonomilerde bu vergi tartışılmaya devam ediyor. Bu çalışmada dünyada olduğu kadar Türkiye’de artan oranlı bir servet vergisinin değişik veçheleri ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Servet Vergisi, Gelir Dağılımı, Covid-19, Mali Destek

Jel Kodları: D31, H2, H24, H53, H71, I18

Abstract

The world was caught by Covid-19 Pandemic at a time when economic growth was slowing and ecological crises were manifesting themselves. On one hand the pandemic exposed the gross insufficiency of the world’s health infrastructure and the magnitude of inequality, on the other hand it led to a deepened economic crisis. Consequently, unemployment and poverty increased immensely on a global scale. The unprecedented fiscal and monetary policies which were put into action to tackle the pandemic, led to significant deficit and state borrowing in the nation states’ budgets and to an increase in their debt stock. As a result of these developments progressive wealth tax which had been out of the limelight for some time came back to the agenda. While it was Argentina which applied such a wealth tax first, this tax continues to be discussed in developed economies including the US. This study discusses the aspects of progressive wealth tax both in the world and Turkey.

Keywords: Wealth Tax, Income Distribution, Covid-19, Fiscal Support

Jel Codes: D31, H2, H24, H53, H71, I18

¹ Prof. Dr. Mustafa Durmuş, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü Öğretim Üyesi. Orcid No: 0000-0002-9628-3433 .

Giriş: Covid-19 Bütçe Açıklarının Görülmemiş Ölçüde Artırdı

2020 yılına damgasını vuran olgunun Covid-19 Salgını ve onun neden olduğu ekonomik ve sosyal sıkıntılar olduğu kesin. Üstelik Salgın etkisini ikinci yılında da, virüsün mutasyona uğrayarak çok daha hızlı yayılmasıyla, sürdürüyor.

Kuşkusuz Salgının, hem neden olduğu insani kayıpları azaltmak için yapılan kamusal sağlık harcamaları, hem de Salgın ile derinleşen ekonomik krizin yaralarının sarılabilmesi için hazırlanan mali destek paketleri dünya çapında çok ciddi bütçe açıklarına ve devlet borçlanmasında artışlara neden oluyor. Bu da beraberinde, bu açıkların nasıl kapatılacağı sorusunu gündeme taşıyınca, artık öneminin kalmadığına inanılan servet vergisi yeniden gündeme taşındı.

Aslında servet vergisi uzunca bir süredir hükümetlerin gündeminde değildi. Öyle ki 1990'larda dünyada 12 OECD üyesi ülke bu vergiyi uygularken 2017'de bu sayı 4'e düştü. Servet vergilerinin kaldırılmasının gerekçeleri olarak; verginin ekonomik olarak etkinliğiyle ve yönetimiyle ilgili sorunlar, verginin yeterince yeniden bölüşümü gerçekleştirilmeye yardımcı olmadığı ve bu vergiden sağlanan gelirin de oldukça düşük olduğu gibi savlar ileri sürülüyor.²

Salgının küresel çapta olmak üzere ulus devletlerin bütçesinden sağlık, gelir ve istihdam programlarını desteklemeye yönelik olarak ayrılan ödeneklerde ciddi artışlara neden olduğu biliniyor.

Öyle ki 2007-2009 küresel finans krizi sırasında küresel vergi geliri tahsilatları % 11,5 oranında azalmışken, Covid-19 Salgını sonrasında bu düşüşün çok daha fazla olması bekleniyor. Ayrıca gelişkin ülkelerdeki borç/milli gelir oranı % 20 artmış durumda. Az gelişmiş ülkelerde de benzer bir durum söz konusu. Ancak Salgının tetiklediği ekonomik krizle birlikte bu ülkelere sermaye çıkışları hızlandığından bu ülkelerin uyguladığı genişletici maliye politikaları diğer ülkelere göre çok yetersiz kaldı.³

Nitekim IMF az gelişmiş ülkelerde ortalama bütçe açığının, Salgın nedeniyle artan sağlık harcamaları, ekonomiye verilen destek paketleri ve Salgının neden olduğu resesyon yüzünden azalan vergi gelirleri yüzünden 2019 yılındaki % 4,9'luk düzeyden 2020'de % 10,7'ye çıkmasını öngörüyordu. Ayrıca ekonomiye verilen desteklerin orta gelirli ülkelerde milli gelirin % 3,4'üne kadar yükseleceğini ve böylece borç /milli gelir oranının 2019 yılına göre % 9,6 artacağını hesaplamıştı.⁴

Türkiye'de mali açık % 100, borç stoku % 27 arttı

² OECD Tax Policy Studies, The Role and Design of Net Wealth Taxes in the OECD, No. 26, <https://www.oecd.org> (12 April 2018).

³ ICRICT, **The global pandemic, sustainable economic recovery and international taxation** (May 2020).

⁴ C. P. Chandrasekhar and Jayati Ghosh, "Covid Debt and the Tax Paradigm", <https://www.networkideas.org> (20 October 2020).

Türkiye’de ise milli gelire oranla 2019 yılında %-3 olan Genel Devlet Açığının 2020 yılında %-6,1’e çıkması ve 2019 yılında milli gelire oranla % 32,5 olan AB tanımlı Genel Yönetim Borç Stokunun 2020 yılında % 41,1’e yükselmesi öngörülmüyor⁵

Ancak bu durumun Salgının yaralarını sarmakla çok da ilgili olmadığı görülüyor zira (ilerde daha detaylı olarak açıklanacağı üzere), % 80’i İşsizlik Sigortası Fonu’ndan olmak üzere Salgın nedeniyle emekçilere, işsizlere, küçük esnafa ve yoksul ailelere verilen 60 milyar liralık nakit desteği milli gelirin % 1’inin biraz üzerinde bir oranda kaldı.

İşin kötüsü, iddia edildiği gibi Salgın bu yılın sonlarına doğru sona erse dahi, ekonomik kriz devam edecek. Çünkü 2008 finansal krizinden bu yana dünya ekonomisi tam olarak toparlanamamıştı, yani Covid-19 öncesinde bir ekonomik durgunluk mevcuttu.

Bu durgunluğun bir nedeni, finansal kriz sonrasında uygulanan bölüşüm politikalarının geliri emekten sermayeye doğru daha da bölüştürmesi, bunun da emek geliri elde edenlerin satın alma gücünü, özel tüketim harcamalarını ve böylece efektif toplam talebi düşürmesiydi. Talebi artırmak için gündeme getirilen kredilendirme/ borçlandırma politikaları ise hem borç stoklarını, hem de finansal kriz riskini artırdı.

Salgın bitse de ekonomik durgunluk sürececek

Kısaca Salgın kapitalizmi böyle bir ortamda yakaladı. Yani Salgın sona erse dahi, gelir artışına dayanmayan bir tüketim harcaması artışını esas alan bu paradigma sürdürülemez bir noktaya doğru gittiğinden (bu paradigma değişmediği sürece) ekonomik durgunluk ve finansal kriz riski sürecektir. Devletin tüketim harcamalarını artırarak böyle bir talep açığını kapatması ise Hazinesinin içinde bulunduğu sıkıntılı durum nedeniyle çok kolay görünmüyor.

Krizi devam ettirecek olan ikinci etken yatırımların arz yönlü dışsal şoklar nedeniyle kendini kısa sürede toparlayamayacak olduğu gerçeği. Yani Salgın sonrasında tüketim talebi eski düzeyine çıksa bile, yatırım malları üretimi (uzunca bir süre) eski düzeyin altında kalabilecektir.

Böyle büyük çaptaki bir açmazın tarihteki en somut örneği ABD’deki 1930 Büyük Depresyonudur. Öyle ki Depresyon sonrasındaki birkaç yıl içinde tüketim malları sektöründe bir toparlanma yaşanmış olsa da, yatırım malları sektörü toparlanamadığı için kriz devam etti ve sonunda İkinci Dünya Savaşı sırasında yapılan askeri yatırım ve üretim harcaması artışlarıyla yatırımlarda ve istihdamda bir toparlanma sağlanabildi. Kısaca ABD ekonomisi savaş sayesinde ekonomik krizden çıkabildi.⁶

Günümüzde de (Salgını da fırsat bilerek) çalışan sınıfları çağdaş kölelere dönüştüren, doğayı talan etmeyi sürdüren siyasal iktidarların, savaş biçimindeki çözümlere başvurmalarının önünde (milliyetçiliğin tavan yaptığı, muhalefetin militarist yükselişe destek verdiği bir momentte) ciddi bir engel bulunmuyor. Yani teorik olarak bu yol her zaman açık.

⁵ 2021 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, 2020, s. 52.

⁶ Prabhat Patnaik, "The protracted crisis of capitalism", <https://mronline.org> (8 September 2020).

Servet vergisi Covid-19 salgınından önce gündeme geldi

Servet vergisi konusunun Covid-19'dan önce, özellikle de ABD'de Demokrat Partili Başkan adayları tarafından gündeme getirildiğinin ve bazı akademisyenlerin de 2000'li yıllardan bu yana akademi dünyasında bunu tartıştığının altının çizilmesi gerekiyor.

Örnek olarak Thomas Piketty 2014 yılında yazdığı kitabında⁷; kapitalizmi patrimoniyal, oligarşik ve rantçı eğiliminden kurtarabilmek için bir dizi yeniden bölüştürücü vergi politikası önermektedir. Bu çerçevede en zenginlerden alınacak olan gelir vergisi oranının % 80'e kadar çıkartılmasının (bunu daha çok CEO'ların fahiş düzeyde yüksek ücretlerini vergilemek için öneriyor) yanı sıra milli gelirin % 2'si oranında gelir yaratacak bir (küresel çapta uygulanması şart olan) artan oranlı servet vergisi uygulamasının gerekliliğini anlatmaktadır.

Piketty'e göre kapitalist sistemin devamını ancak servet ve gelir eşitsizliklerinin azaltılması sağlayabilir. Bunun için de servetin ve üst gelir gruplarının artan oranlı tarifelerle daha ağır vergilendirilmesi, böylece düşük gelirden yana bir yeniden bölüşüm politikasının uygulanması gereklidir.

IMF, 2017 yılında yayınladığı bir raporunda, değişik çap ve nitelikteki servet vergileri ile zenginlerden daha yüksek oranda vergi alınmasının ekonomik büyümeye zarar vermeden gelir eşitsizliğini azaltabileceğini ileri sürdü.⁸ JP Morgan Chase'nin CEO'su milyarder bankacı Jamie Dimon'dan Starbucks'ın kurucusu Howard Schultz'a kadar birçok süper zengin, zenginlerin daha fazla vergi ödemeleri gerektiğini vurguladılar. Örneğin Dimon: "En çok kazananların daha fazla ödeyebileceklerine inanıyorum. Toplumumuzda mevcut temel sorunların ve eşitsizliklerin giderilmesinde kullanıldığı sürece bu vergilerimizin artmasında bir sorun görmüyorum" açıklamasını yaptı.⁹

Warren ve Sanders'in artan oranlı servet vergisi önerisi

ABD'li senatör ve Demokratik Parti'nin Başkan adaylarından Prof. Elizabeth Warren, 10 yıl süreyle, 50 milyon dolar üzerindeki servetler için % 2 ve 1 milyar doların üzerindeki için % 3 oranlarında servet vergisi önerdi (bunu sağlık harcamalarını fonlamak için daha sonra % 6'ya çıkardı). ABD'li bir diğer Demokrat Parti Başkan adayı Senatör Sanders 10 yıllık süre boyunca, 10 milyar dolara kadar olan servetlerden % 1'den % 8'e kadar ve 10 milyar doların üzerindeki için % 8 biçiminde artan oranlı bir servet vergisi alınmasını gündeme getirdi.¹⁰

⁷ Thomas Piketty, **Capital in the Twenty-First Century** (translated by Arthur Goldhammer), The Belknap Press of Harvard University Press, 2014, s. 493-540.

⁸ Larry Elliott and Heather Stewart, "IMF: higher taxes for rich will cut inequality without hitting growth", <https://www.theguardian.com> (11 October 2017).

⁹ <https://www.marketwatch.com/story/why-a-surtax-on-multimillionaires-income-is-better-than-a-wealth-tax> (9 November 2019).

¹⁰ Huaqun Li , Karl Smith , "Analysis of Sen. Warren and Sen. Sanders' Wealth Tax Plans", <https://files.taxfoundation.org> (January 2020).

Saez ve Zucman adlarındaki iki akademisyen, 2019 yılında yazdıkları kitaplarında¹¹ eşitsizlikleri ortadan kaldırmak için % 75'e varan dik artan oranlı bir gelir vergisi tarifesi uygulamak, kurumlar vergisi oranını artırmak ve veraset ve intikal vergisi oranını iki katına çıkartmak gibi önlemlerin yanı sıra 1 milyar doların üzerindeki servetler için % 10 oranında bir servet vergisi konulmasının gerekliliğini ileri sürdüler.

Yazarlara göre, bu vergisel önlemlerden ilk üçü hayata geçirilse dahi, servet vergisi konulmazsa, yaygın eşitsizlikleri azaltabilmek mümkün değildir. Çünkü ancak artan oranlı bir servet vergisi servet ve güç temerküzünü önleyebilir. Buradan da anlaşıldığı gibi yazarlar servet vergisini sadece kamu geliri yaratmak için değil, aynı zamanda servet temerküzünü önleyebilmek için de gerekli görmektedirler.

Servet dağılımı açısından “dengesiz bir toplumun dengesiz bir ekoloji anlamına geldiğini” ileri süren akademisyen J. Hickel'e göre de sadece en yüksek gelirlerin en yüksek oranda vergilendirilmesi değil, aynı zamanda servetlerin de artan oranlı bir biçimde vergilendirilmesi gereklidir. Çünkü ekolojik tahribat sadece süper zenginlerin çok fazla tüketmesinden değil, aynı zamanda tükettiklerinin çok fazla enerji yoğun olmasından kaynaklanmaktadır. Öyle ki bu süper zenginlerin devasa boyutlarda evleri, malikâneleri, lüks otomobilleri, özel jetleri, yatları, lüks tatilleri, lüks ithalatları vs mevcuttur. Bunların sadece tüketimleri değil, yatırımları da ekolojiyi tahrip etmektedir. Çünkü harcayabileceklerinden çok fazla parasal servetleri olduğundan bu servetlerini maden, petrol çıkarımı gibi ekolojiyi tahrip eden sektörlerdeki yatırımlarda kullanmakta ya da kredi, borç, patent, mülk biçiminde başkalarına satmakta veya kiralamaktadırlar. Oysa diğer insanlar çalışmak, üretmek, kiralarnı ve bu zenginlere olan borçlarını ödeyebilmek için yoğun bir mücadele içindedirler. Bu durum da ekoloji üzerinde ilave bir basınç oluşturmaktadır.¹²

Kısaca toplumlar dengesiz olduğunda ekoloji de dengesiz olmaktadır. Emeği ile geçinenler kira ve borç ödeyebilmek için inanılmaz bir baskı altında çalışmakta ve daha fazla üretmek durumunda kalmakta, bu da ekolojik tahribatı artırmaktadır. Bu yüzden de servet yığılmasını önleyecek bir servet vergisi gereklidir.

Servet vergisinin 3+1 nedeni

Özetle, servet vergisi tartışmalarının Covid-19 öncesinde hararetlenmesinin kabaca üç (ve Salgın sonrasında ortaya çıkan ilave bir) nedeni mevcut ve bu nedenler değişik toplumsal kesimler ve onların sözcüleri tarafından dahi geçerli kabul ediliyor.

Bunlardan ilki gelir ve servet bölüşümünün daha önce görülmemiş ölçüde adaletsiz bir hale gelmesi. İkincisi vergi cennetleri adı verilen servet gizleme bölgelerindeki servetlerin bazı cesur gazeteciler tarafından ifşa edilmesi. Üçüncüsü ise büyük servet sahiplerinin iklim yıkımına da neden olan tüketim ve yatırımlarının giderek artması.

¹¹ Emmanuel Saez, Gabriel Zucman, **The Triumph of Injustice: How the Rich Dodge Taxes and How to Make Them Pay**, W.W. Norton & Company, Inc., 2019.

¹² Jason Hickel, “We can't have billionaires and stop climate change”, <https://thecorrespondent.com> (9 October 2020).

Covid-19 sonrasında ise bu gerekçelere ilave olarak, Salgının neden olduğu bütçe açıklarını, yüksek devlet borçlanmasını telafi edebilmek, iyice yoksullaşan kitlelere devlet bütçesinden maddi destek sağlamak ve ekonomik toparlanmayı sağlayabilmek için yeni bir kamu geliri yaratma ihtiyacı ön plana çıkıyor.

İlave kamu geliri yaratma ihtiyacı bundan böyle kalıcı da olabilir çünkü Dünya Sağlık Örgütü'nün de son açıklamaları¹³ çerçevesinde Covid-19'un "kötünün en kötüsü olmadığı, en kötülerin bundan sonra görüleceği" yani yeni virüslerin gündemde olduğu anlaşılıyor.

Nitekim Arjantin Parlamentosu bir seferliğine olmak üzere toplamda 3,3 milyar dolarlık bir gelir sağlaması hedeflenen servet vergisini yasalaştırdı. Buna göre, 2,5 milyon dolardan fazla serveti olan 12 bin Arjantin vatandaşı ülke içindeki servetlerinin % 3,5'ini, ülke dışındaki servetlerinin ise % 5,25'ini vergi olarak devlete ödeyecekler. Bu verginin % 20'si Salgın ile mücadelede gerekli olan sağlık malzemesinin temininde, % 20'si KOBİ'lere destek, % 20'si öğrencilere burs vermek, % 15'i sosyal kalkınma projeleri ve % 25'i doğal gaz girişimi için kullanılacak.¹⁴

Kuşkusuz servet vergisi önerileri yapılırken, böyle bir ilave vergi geliri kaynağının amaca uygun olarak harcanıp harcanmayacağı ya da otoriter, totaliter rejimlerin elinde topluma karşı kullanılıp kullanılmayacağı akıldaki tutulması gereken çok önemli bir husustur. Bunun için de şeffaf ve hesap verilebilir demokratik kontrol mekanizmalarının oluşturulması gerekiyor.

I. Covid-19 Salgını Ve Ek Kamu Geliri İhtiyacı

Son bir yıldır Covid-19 Salgını ve beraberinde derinleşen ekonomik krizle baş edebilmek için hükümetler, ucuz kredi ve kredi garantileri gibi önlemlerin yanı sıra, büyük çaplı mali destek paketleri uyguluyorlar. Daha fazla kamu harcaması yapılmasını, buna karşılık toplanan bir kısım vergiden vazgeçilmesini ya da bu vergilerin ertelenmesini içeren bu paketler devlet bütçesinin çok büyük açıklar vermesiyle ve bunun sonucunda devlet borçlarının görülmemiş bir biçimde artmasıyla sonuçlanıyor.

Öyle ki, Covid-19 ile birlikte çok düşük gelirli ülkelerin neredeyse yarısı ciddi düzeyde borç temerrüdü riski altındalar. Yükselen Ekonomiler olarak adlandırılan ülkelerde devlet borçlarının milli hâsıla içindeki payı ortalama % 40'tan % 60'a yükseldi. Geçmişte faiz dışı fazlası olan onlarca ekonomi Salgınla birlikte faiz dışı açık vermeye başladı. Üstelik 2020 ve 2021 yılları bu ülkelerin dış borç vadelerinin dolacağı yıllar. Bu ülkeler 2021 yılında 280 milyar dolar, 2022 yılında 330 milyar dolar borç geri ödemesi yapmak zorundalar.¹⁵

Türkiye'de devlet genel açığı iki kat arttı

Türkiye'de de benzer bir gelişim söz konusu. Toplam kamu gelirleri 2020 yılında (önceki yıla göre) milli hasılanın % 0,6 puanı oranında azaldı ve % 32,5'e geriledi. Buna karşılık toplam vergi

¹³ <https://www.washingtonpost.com/world/2020/12/29/coronavirus-2020-the-big-one-who-pandemics>.

¹⁴ "Covid: Argentina passes tax on wealthy to pay for virus measures", <https://www.bbc.com/news> (5 December 2020).

¹⁵ Michael Roberts, "Debt disaster with no escape", <https://thenextrecession.wordpress.com> (12 October 2020).

gelirlerinin 2020 yılında % 0,7 artması, sosyal fon gelirlerinin ise % 0,5 oranında azalması bekleniyor. Genel devlet harcamalarının 2020 yılında (milli hasılanın içindeki pay cinsinden) % 2,4 oranında artış göstererek % 38,6 olması bekleniyor. Böylece 2019 yılında milli hasılanın % 3'üne denk düşen devlet genel açığı 2020 yılında % 6,1'e; % 0,5'ine denk düşen faiz dışı borçlanma gereği ise % 3'e çıkacak (altı kat artış).¹⁶

Bu veriler Türkiye'de Salgının ilk yılında bütçe açığının ciddi bir biçimde arttığını gösteriyor. Ancak bu artışın nedeni sadece Salgınla mücadelede sunulan mali destek paketleri değil.

Salgın sağıltaki ticarileşme ve metalaşmayı ortaya çıkardı

Başta ABD olmak üzere tüm kapitalist ülkelerin Covid-19 Salgını karşısında çaresiz kalması, dünyada toplamda 140 milyondan fazla vakanın ve 3 milyondan fazla Salgından ölümün gerçekleşmesi, kapitalist sistemin sağılık alt yapısının ne denli yetersiz ve bir o kadar da eşitsiz olduğunu ve kapitalist devletlerin de toplum sağılığı konusunda ne denli duyarsız oldukları gerçeğini ortaya çıkardı.

Oxfam, en son raporunda¹⁷ bu duruma dikkat çekiyor. Çünkü her altı ülkeden sadece biri sağılık için yeterince harcama yapıyor. 158 ülkeden sadece 26'sı bütçelerinin % 15'ini Salgınla ilgili sağılık harcamalarına ayırıyor. 103 ülkede her üç işçiden biri ücretli hastalık ödemesi gibi bir emek koruma programından yararlanamıyor. Sadece 53 ülkede işsizlik ve hastalığa karşı sosyal koruma sistemi mevcut ki bu küresel işgücünün sadece % 22'sine karşılık geliyor. Bunun neticesinde işçiler hastalıklarla, ölümle ve yoksunluk ile burun buruna geliyorlar.

Türkiye'de de durum aslında pek parlak değil. Öncelikle Covid-19 hala bir meslek hastalığı olarak kabul edilmiyor. 2021 yılı Merkezi Yönetim Bütçesinden Sağılık Bakanlığı'na ayrılan ödenek sadece 77,6 milyar lira. Bu da sağılığa bütçeden yalnızca % 5,7'lik bir pay ayrıldığı anlamına geliyor. Bu rakamın 54,6 milyar liralık kısmının (% 69) tedavi edici hizmetlere, buna karşılık 19 milyar lirasının (% 25) koruyucu hizmetlere ayrılmış olması, ayrıca bu ödeneklerin 16 milyar liradan fazlasının (% 21) Şehir Hastanelerinin kira bedeli ödemeleri ile müteahhitlerden yapılan mal ve hizmet alım bedellerine tahsis edilmiş olması ülkede sağılık hizmetlerinin ne denli ticarileştiği ve metalaştığının somut göstergesi.¹⁸

Kaldı ki toplum sağılığı konusu sadece Sağılık Bakanlığı'na ayrılan kaynakların büyüklüğü üzerinden tartışılabilir bir konu değildir. Ülkede başta işçiler olmak üzere, çalışan sınıflar son derece sağılıksız koşullarda, uzun saatler, yoksulluk ücretinin de altında bir ücret düzeyinde çalışmak zorunda kalıyorsa, bu kesimlerin yüksek enflasyon ve güvenli olmayan gıdalar yüzünden yanlış ve eksik beslenme sorunları varsa, hastalanmaları ya da salgınlardan öncelikli olarak etkilenmeleri kaçınılmazdır.

Covid-19 destek paketleri 2008 küresel krizindekilerin on katı

¹⁶ 2021 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, s. 52.

¹⁷ <https://www.oxfam.org/en/press-releases/new-global-index-shows-catastrophic-failure-tackle-inequality-left-majority-worlds> (8 October 2020).

¹⁸ 2021 Yılı Merkezi Yönetim Bütçesi ve 2021 Yılı Sağılık Bakanlığı Bütçesi.

Salgın sadece sağlık harcamalarında değil, aynı zamanda derinleştirdiği ekonomik krizle mücadelede devlet bütçelerinden daha fazla kaynak ayrılmasına neden oluyor. Küresel çapta, devletler hazırladıkları mali destek paketleriyle ekonomik krizle, işyeri kapanmaları sonucu ortaya çıkan işsizlik ve yoksullukla baş etmeye çalışıyorlar. Bu Salgının ikinci yılı için de geçerli bir durum.

McKinsey'e göre, Salgın sonrası verilen mali destekler 2008 finansal krizi sırasında verilen desteklerin on katına çıktı. Örneğin ABD 2008 krizi sırasında milli hasılasının % 4,9'u büyüklüğünde bir mali destek paketi sunmuşken Covid-19 sırasında bu oran % 12,1'e yükseldi. Almanya'da ilk krizde % 3,5 büyüklüğünde olan destek Covid-19 ile birlikte % 33'e fırladı. Birleşik Krallık'ta ise bu oran; ilkinde % 1,5 iken, ikincisinde % 14,5 oldu.¹⁹

Bu desteklerin büyüklüğü ve içerikleri konusundaki farklılıklar ülkelerin sahip oldukları kaynakların/imkânların niceliğinden ve siyasal iktidarların niteliğinden kaynaklanıyor. Sosyal devlet uygulamalarının daha ağırlıklı olduğu ülkelerde mali yardımlar önemli ölçüde yoksul hanelere yönelik nakit desteği, işçilere yönelik ücret desteği gibi doğrudan gelir destekleri biçiminde oldu (bu ülkelerde nüfusun % 90'ından fazlasının sosyal koruma altında olduğu tahmin ediliyor).

Mali destekler hem bütçe içi, hem de bütçe dışı destekleri içeriyor. Bütçe içi kalemler sağlık malzemesi alımına yönelik kamu harcamaları, istihdamı koruma desteği adı altında işletmelere verilen nakit destekleri ve yoksul hanelere yapılan gelir transferleri, ücret ve işsizlik sübvansiyonları ve vergi indirimi ve sosyal güvenlik katkı primi vb. ertelemelerinden; bütçe dışı kalemlerse, ucuz kredi biçiminde (özellikle de KOBİ'lere) fonlama ve devlet bankalarınca verilen kredi garantilerinden (zordaki havayolu şirketlerine) oluşuyor. Bu mali desteklerin bütçe üzerinden sunulanlarının büyük çapta bütçe açıklarına neden olması kaçınılmaz. Zira bu destekler nitelikleri gereği vergiler biçimindeki kamu gelirlerini azaltırken, kamu harcamalarını artırıyor.

Acil mali destekler: En az % 1,4 ve en çok % 9,1.

Şu ana kadar ekonomilere verilen mali devlet desteklerinin boyutları konusunda birçok araştırma yapıldı. Bunlardan Bruegel Üniversitesi'nce yapılan bir çalışmaya göre²⁰; sağlık malzemesi yardımı, istihdamı koruma ve gelir desteği, KOBİ sübvansiyonları gibi doğrudan kamu harcaması biçimindeki "acil mali desteklerinin" milli hâsıla içindeki payı en az % 1,4 ile (Belçika), en fazla % 9,1 oranında (ABD) olmak üzere ülkeden ülkeye değişiyor. Bunlara ikinci grup olan vergi ve diğer borç ertelemeleri de dâhil edildiğinde bu oranlar Fransa'da % 13,8'e ve İtalya'da % 16,6'ya kadar çıkabiliyor.

¹⁹ <https://www.mckinsey.com/industries/public-sector/our-insights/the-10-trillion-dollar-rescue-how-governments-can-deliver-impact> (5 June 2020).

²⁰ Julia Anderson, Enrico Bergamini, Sybrand Brekelmans, Aliénor Cameron, Zsolt Darvas, Marta Domínguez Jiménez, Klaas Lenaerts, Catarina Midões, "The fiscal response to the economic fallout from the coronavirus", <https://www.bruegel.org> (24 November 2020).

BIS bünyesinde yapılan bir çalışmaya göre ise; G20 ülkelerinde bütçeden verilen mali destekler milli hasılanın ortalama % 4,6’sı kadar. Fonlama ve kredi garanti desteği de sırasıyla % 1,7 ve % 3,4. Ancak bu destekler G20’nin kendi içinde gelişmişlik derecesine göre farklılaşıyor. Örneğin bütçeden verilen destekler gelişkin ekonomilerde milli hasılanın ortalama % 8,3’ü büyüklüğünde iken, Yükselen Ekonomilerde ortalama sadece % 2’dir.²¹

Türkiye’de verilen mali destek % 1’in biraz üzerinde.

Türkiye’de ise (18 Nisan 2021 tarihi itibarıyla), Salgından bu yana devlet bütçesinden yapılan ve yapılması planlanan doğrudan gelir, ücret ve kira yardımı destekleri biçimindeki desteklerin toplamı ancak 60 milyar lirayı buluyor.²²

Sosyal Koruma Kalkanı

15.04.2021

<h2>Türkiye Geneli</h2>		Ödeme Yapılan Hane/Kişi	Miktar (TL)
Sosyal Destek Programı (Hane)	FAZ 1	2.111.254	2.111.254.000
	FAZ 2	2.316.010	2.316.010.000
	FAZ 3	2.061.527	2.061.527.000
Biz Bize Yeteriz Türkiyem	Hane	2.077.365	2.077.365.000
Kısa Çalışma Ödeneği	Çalışan	3.765.541	31.563.334.292
Nakdi Ücret Desteği	Çalışan	2.548.335	10.240.917.966
İşsizlik Ödeneği	Kişi	1.048.409	5.634.259.143
Normalleşme Desteği	Çalışan	3.183.435	4.034.225.189

#BirlikteBaşaracağız Toplam: 60.038.892.590 TL

f @ t ailevecalismawww.ailevecalisma.gov.tr

Bu verilerle ilgili dikkati çeken ilk şey ödeneklerin % 80’inin işçilerden yapılan kesintilerle oluşturulan İşsizlik Sigortası Fonu’ndan yapılıyor olması, diğeri ise Salgının başında vatandaşın

²¹ Enrique Alberola, Yavuz Arslan, Gong Cheng and Richhild Moessner, “The fiscal response to the Covid-19 crisis in advanced and emerging market economies”, www.bis.org (17 June 2020).

²² <https://ailevecalisma.gov.tr> (18 Nisan 2021). Bu konuda IMF tarafından Haziran 2020’de hazırlanmış olan “World Economic Outlook- Update (June 2020), A Crisis Like No Other, An Uncertain Recovery” başlıklı raporda G20 ülkelerindeki mali destek paketleri ve Türkiye’de bu tarih itibarıyla sunulan destek paketinin kıyaslamasına ilişkin değerlendirme için bkz: Mustafa Durmuş, Son “IMF raporundaki Türkiye gerçeği”, <https://mustafadurmusblog.blogspot.com> (28 Haziran 2020).

(IBAN numarası verilerek) toplanan 2 milyar liralık bir bağışın vatandaşa gelir desteği olarak takdim edilmesidir.

Kaldı ki hanelere yapılan yardımın dışında, “istihdama destek” adı altında işçilere veriliyormuş gibi yapılan bu desteğin asıl olarak sermayedarlara verildiği açıktır. Üstelik bu destek büyük sermaye ve servet sahiplerinden daha fazla ya da yeni vergi alınarak, yani genel vergi havuzundan fonlanmıyor.

Bu destek işçilerin ödedikleri primlerden oluşan İşsizlik Sigortası Fonu’ndan yapılıyor. Bu da işsizlik dönemlerinde işçilere ücret/gelir desteği amacıyla kurulmuş olan bu Fon’un içinin boşalmasıyla sonuçlanıyor. Öyle ki Fon’un ilk kez geçen yıl milli hasılanın % 0,8’i oranında zarar ettiği açıklandı.²³

Ancak bu verilerin söylediği asıl şey; yurttaşa dönük doğrudan mali desteklerin milli hasılanın ancak % 1’inin biraz üzerine denk düşen bir büyüklükte kalmasıdır. Böyle bir destek (gelişkin ekonomilerde ortalama % 6-9’lar civarında olan destekleri göz ardı etsek bile), bazı yükselen ekonomilerdeki mali desteklerin dahi çok gerisinde kalan bir destektir. Kaldı ki uygulamada bu destekle ilgili çok sorun mevcuttur. Birçok işçi ve küçük esnaf fiilen bu destekten faydalanamadığı gibi, esnaf kendine verilen gelir desteğinden vergi ödemek zorunda kalacaktır.

Bütçe açığının asıl nedeni Covid-19 destek paketleri değil

2020 yılı Merkezi Yönetim Bütçesi açığının 239,2 milyar lira olması bekleniyor. Aynı yıl Salgın nedeniyle bütçeden ekonomiye verilen doğrudan desteğin 52,6 milyar lira olduğu hatırlanırsa, bu desteğin sözü edilen bütçe açığının sadece % 21’inden sorumlu olduğu ortaya çıkacaktır. Kısaca bütçe açığındaki patlamanın asıl nedeni Covid-19 Salgını değil, Salgın öncesinde de var olan yapısal bütçe sorunlarıdır (özellikle de faiz harcaması, sermaye destekleri, lüks tüketim harcamaları ve güvenlik harcamaları biçiminde).

Servet vergisi hem acil, hem adil

Özetle, Salgının ortaya çıkardığı sağlıkla ilgili sorunların giderilmesi kadar, neden olduğu derin ekonomik durgunluk ve krizlerden ekonomileri çıkartabilmek için devletler daha fazla harcama yapmak için bir kez daha sahneye çağrıldığında, farklı oranlarda ve içeriklerde olsa da dünyanın her yanında yeni kamu geliri kaynaklarına ihtiyaç duyuluyor.

Bu durum neo-liberal dönemde sermaye kesiminin vergi kaçırmasına ya da vergiden kaçınmasına müsamaha gösteren hükümetler için de sıkıntılı bir dönemin başladığını gösteriyor. Çünkü vergilerin asıl yükünü çeken çalışan sınıflar Salgından çok daha fazla etkilendiklerinden, siyasal iktidarlar normalde bu kesimlerin vergi yükünü daha da artıracak yeni vergilere yönelemezler. Böyle bir yönelim ayrıca tersine çoğaltan etkisiyle ekonomik toparlanmayı aksatır.

Bu yüzden de ihtiyaç duyulan kamu gelirlerinin, lüks tüketim ve gerekli olmayan mal ve hizmetlerin vergilerinin ağırlaştırılmasının yanı sıra, servet sahiplerinden ve zenginlerden

²³2021 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, s. 70.

karşılanması, sistemin sürdürülebilirliği açısından elzemdir. Bu durum servet zenginlerinin tepkisine neden olsa da mevcut durumdan kurtulabilmek için başka bir mevcut görünmemektedir.²⁴

Bir başka anlatımla, emeği ile geçinenlerin üzerindeki hem KDV ve ÖTV biçimindeki dolaylı vergiler hem gelir vergisi, hem de sosyal güvenlik katkı payları çok yüksek. Bu vergiler ekonominin canlanmasını önlüyor. Eğer ekonomik bir canlanma, toparlanma hedefleniyorsa bu kesimlerin ödediği böyle vergilerin azaltılması gerekiyor. Ancak bu kaçınılmaz olarak mevcut vergi açığını artıracaktır. Bu nedenle de bu açıkları kapatmaya dönük bir servet vergisi kaçınılmaz olmaktadır.

Ayrıca Covid-19 ile birlikte zenginlerin tasarrufa yönelimlerinin arttığı da bir gerçek. Ancak tasarruf arttığında tüketim azalıyor, bu da toplam talebi azaltıyor. Öte yandan tasarruf yapabilenler ağırlıklı olarak servet zenginleri. Devlete bu kesimler borç verdiklerinden Salgın sırasında bu kesimlerin servetleri (elde ettikleri yüksek faiz gelirleriyle sayesinde) daha da arttı.

Bu yüzden yeniden bölüştürücü bir servet vergisiyle bu işlevsiz tasarrufların bir kısmının yoksullara gelir olarak aktarılması, böylece toplam tüketimin ve efektif talebin artırılması mümkündür. Bu da hedeflenen ekonomik canlanmaya yardımcı olabilir.

Salgınla mücadele edebilmek, gelirleri azalan, yoksullaşan halkı rahatlatabilmek, bütçe açıklarını kapatabilmek, borçlardan kurtulabilmek, ekonomik toparlanmayı sağlayabilmek için yeni bir finansal kaynağa ihtiyaç var. Bu kaynağın adresinin de büyük servet sahipleri olduğu açıktır.

Servet istatistikleri bu tespiti doğruluyor, servet vergisi alınması yönündeki öneriyi haklı çıkartıyor. Zira geçen yıl dünyanın en zengin 500 yetişkininin serveti 7,6 trilyon dolara yükseldi. Oysa bu servet 2016 yılında 4,4 trilyon dolar ve 2019 yılında 5,9 trilyon dolardı²⁵ (Türkiye’de de milyonerlerin toplam mevduatları Salgın döneminde neredeyse yarı yarıya artış gösterdi).

Tek başına bu veri dahi Salgın sonrası ihtiyaç duyulan kamu gelirinin nereden sağlanabileceğini göstermeye yetiyor. Ayrıca Salgın sayesinde servetlerini % 29 oranında artıran bu süper zenginlerden Salgınla ve ekonomik krizle mücadeleye katkıda bulunmalarını istemek hem son derece rasyonel, hem de adil bir politika olacaktır.

Böylece, servet vergisi talebi ya da önerileri giderek geniş kitleler arasında benimsenmeye başladığı gibi, fiilen birçok ülke servet vergisi ya da başka adlar altında bu vergiyi uygulamaya başladı ya da uygulamayı planlıyor.

Rusya, Bolivya ve Arjantin’deki servet vergisi uygulama kararlarının ardından, servet vergisi Kaliforniya’dan Almanya’ya, Şili’den Birleşik Krallık’a ve ABD’ye kadar dünyanın birçok yerinde, sol partiler, politikacılar, hukukçular, aktivistler ve bilim insanları tarafından gündeme getirildi.

²⁴C. P. Chandrasekhar and Jayati Ghosh, "Covid Debt and the Tax Paradigm", <https://www.networkideas.org> (20 October 2020).

²⁵ <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-01-06/tax-code-changes-wealth-taxes-considered-from-california-to-german> (6 January 2021).

Bu kesimler başta Salgın sonrasında artan kamu geliri ihtiyacını karşılayabilmek ve gelir dağılımı eşitsizliklerini azaltabilmek için üst gelir gruplarının gelir vergisi oranlarını ve kurumlar vergisi oranlarını yükseltmenin yanı sıra, artık zenginlerden doğrudan artan oranlı bir servet vergisi alınmasının zamanının geldiğine inanıyorlar.

II. Artan Eşitsizlikler Ve Kamu Müdahalesi

Covid-19 Salgını öncesinde (uzunca bir aradan sonra), dünyada servet vergisi konusunun yeniden gündeme gelmesinin asıl nedeni son 40 yılda gelir ve servet dağılımı eşitsizliklerinin daha önce hiç görülmediği kadar artmış olması. Buna bağlı olarak yoksulluk, ekonomik istikrarsızlıklar ve sosyal huzursuzluklar arttı.

Gelir ve servet eşitsizliğinin artması çok önemli sonuçlar ortaya çıkartıyor. Öyle ki yapılan bilimsel araştırmalar; ekonomik durgunluk ve krizler, işsizlik, yoksulluk, kadın cinayetleri, ırkçılık, popülizm, otoriterleşme, savaşlar, göçler ve mültecilik, ciddi sağlık sorunları, ekolojik tahribat, uyuşturucu bağımlılığı, suç oranlarındaki artış, eğitim yetersizlikleri ve erken yaşta annelik gibi çok sayıda sorun ile gelir ve servet eşitsizlikleri arasında doğrudan bir ilişkinin olduğunu ortaya koyuyor. Yani eşitsizlik, ekonomik olduğu kadar, sosyal ve siyasal sorunlara da neden oluyor, zayıf bireyi daha da zayıflatıyor, toplumu çökertiyor.

Bölüşüm adaletsizliği endişe verici düzeyde

Yapılan araştırmalar 500 yıllık geçmişini olan kapitalizmin neden olduğu bölüşüm eşitsizlikleri anlamında insanlığı (sadece doğayı değil) tam bir felakete doğru sürüklediğini gösteriyor.

Öyle ki bir araştırmaya göre, günümüzde dünyanın en zengin % 1'lik nüfusu her yıl toplam küresel gelirden 19 trilyon dolar pay alıyor (küresel yıllık hasılanın beşte birinden fazla). Bu, aralarında Norveç, İsviçre, Arjantin, tüm Orta Doğu ülkeleri ve tüm Afrika Kıtası ülkelerinin bulunduğu toplam 169 ülkenin elde ettiği gelirden daha fazla bir gelir demek. Geriye kalan (69 trilyon dolarlık) küresel gelir de eşit dağıtılmıyor ve yıllık gelirleri 100 bin doların üzerinde olan en zengin % 5'lik seçkin küresel gelirin % 46'sına el koyuyor (40,4 trilyon dolar).²⁶ Küresel ekonomik büyüme de zenginlere yarıyor çünkü ekonomik büyüme arttığında bu seçkinlerin gelirleri artıyor.

Servet dağılımı çok daha adaletsiz

Servet dağılımında da benzer, hatta daha kötü bir tablo söz konusu. Küresel servet dağılımı konusunda hazırladığı raporlarıyla da bilinen bir finans kuruluşu olan Credit Suisse'ye göre, küresel servet 2019 yılı sonu itibarıyla 399 trilyon doları aşıyor. Bu servetin dağılımı ise şöyle: Dünyanın en zengin % 1'lik yetişkin nüfusu servetin % 43,4'ünü elinde tutarken (173 trilyon dolar), en yoksul % 54'lük yetişkin nüfusun payına sadece % 1,4 (5,4 trilyon dolar) düşüyor.²⁷

Dünyadaki en fazla dolar milyarderine sahip bulunan ülke olan ABD'de en zengin 50 milyarderin servetinin toplamı (yaklaşık 2 trilyon dolar) ülke nüfusunun yarısını oluşturan en yoksul 165

²⁶ Hickel, agm..

²⁷ Credit Suisse Research Institute, Global wealth report 2020 (October 2020), <https://www.credit-suisse.com> (5 December 2020), s. 29.

milyon insanının servetinin neredeyse toplamına (2,08 trilyon dolar) eşit.²⁸ Avrupa Birliği ülkelerinde en zengin % 1'lik nüfus servetin % 22,5'ine, en zengin % 0,1 ise % 10'una sahip.²⁹ Fransa, Almanya, İspanya ve İskandinav ülkelerinde en zengin % 1 toplam servetin % 20- 25'ini elinde tutuyor.³⁰

Eşitsizlikler kapitalizmin doğasında var

Kısaca, kapitalizm eşitsizlikler üzerine kurulu bir düzendir. Eşitsizlik; sosyal sınıflar arasında (emek-sermaye), bu sınıfların kendi iç katmanları arasında (güvenceli kamu emekçisi- taşeron işçi ya da güvencesi işçi/prekarya; büyük sermaye-küçük sermaye gibi) yaşandığı kadar, farklı ulusal kimlikler, cinsiyetler (erkek-kadın), inançlar ve mezhepler arasında da derin bir biçimde yaşanıyor.

Yani kapitalizm, bazılarının ileri sürdüğü gibi, aslında gerçekte hiçbir zaman eşitsizlikleri (ortadan kaldırmayı bir kenara bırakın) yumuşatmadı, sosyal bütünleşmeyi hiçbir zaman gerçekleştirmedi çünkü böyle bir hedef kapitalizmin doğasına aykırıdır.

Dahası kapitalizm bu eşitsizlikleri daha da derinleştirerek, büyüterek, sürekli olarak yeniden üretiyor. Bu yeniden üretim öznel niyetten, çabadan bağımsız bir biçimde, sistemin üzerine kurulduğu üretim ve bölüşüm ilişkileri ve ulus devletlerin bu ilişkileri koordine etmedeki aracılık rolü ile nesnel olarak gerçekleşiyor.

Üstelik tüm insanlığı derinden etkilediği ileri sürülen felaketler söz konusu olduğunda dahi kapitalizmin eşitsizlikleri derinleştirdiği görülüyor. Bunun en son örneği Covid-19 Salgınıdır.

Covid-19 ile birlikte eşitsizlikler daha da arttı

Bloomberg'in bir raporuna göre; dünyada yoksulluk hızla artarken, gezegenin en zengin 500 yetişkini 2020 yılında servetlerini 1,8 trilyon dolar daha artırdı (% 31 artış). Böylece toplam servetleri 7,6 trilyon dolara erişti. Bu 500 yetişkinin bir yılda elde ettiği servet, en yoksul 165 milyon Amerikalının hayatları boyunca elde edebildiği servete eşit.³¹

Dünyanın bu zenginlerinden ilk onda yer alanların dokuzu Amerikalı. İlk sırada son bir yılda servetini 165 milyar dolar artırarak 194,5 milyar dolarlık bir servete erişen Tesla'nın kurucusu ve CEO'su E. Musk yer alırken, ikinci sırada 185 milyar dolarlık serveti ile Amazon'un sahibi J. Bezos ve üçüncü sırada 129 milyar dolar ile B. Gates geliyor.³²

²⁸ <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-10-08/top-50-richest-people-in-the-us-are-worth-as-much-as-poorest-165-million> (8 October 2020).

²⁹ Camille Landais, Emmanuel Saez, Gabriel Zucman, "A progressive European wealth tax to fund the European COVID response", <https://voxeu.org/article/progressive-european-wealth-tax-fund-european-covid-response> (3 April 2020).

³⁰ Agm.

³¹ <https://www.commondreams.org/news/2021/01/02/amid-warnings-surgin-worldwide-poverty-planets-500-richest-people-added-18-trillion>.

³² <https://www.bloombergquint.com/business/musk-close-to-surpassing-bezos-as-world-s-richest-person> (6 January 2021).

Bir diğer araştırmaya göre³³, dünyanın en eşitsiz, buna karşılık ekonomik olarak en gelişkin toplumlarının başında gelen ABD'deki milyarderlerin geçen yılın Mart ayından Aralık ayına, yaklaşık dokuz ayda servetlerinde 1 trilyon dolardan fazla bir artış oldu (% 36). Bunların içinde yer alan, ülkenin en zengin 14'ünün serveti ise 477 milyar dolar arttı (% 56). Böylece bu en zengin 14 kişinin toplam serveti 1,322 trilyon dolara erişti (böyle bir servet Türkiye'nin toplam servetine ve yaklaşık iki yıllık milli gelirine eşit).

Dolar milyarderleri sadece gelişkin Merkez Ekonomilere özgü değil, Türkiye dâhil dünyanın hemen her ülkesinde mevcut. Örneğin halkı büyük sıkıntılar içinde olan Venezuela ve Zimbabve'nin her birinin birer milyarderi var. ABD 624 milyarder ile dünyada en fazla milyardere sahip ülke olurken, Çin 390 dolar milyarderi ile ikinci sırada yer alıyor (gerçekte Çinli milyarderlerin sayısı daha da fazla çünkü Hong Kong'da 66 milyarder ve bağımsız Tayvan'da 40 Çinli milyarder daha var). Almanya'nın 110, Rusya'nın 102 ve Hindistan'ın 94 dolar milyarderi var. Kalan ülkelerin her birinde 100'den az sayıda milyarder var. Bunların çoğu Avustralya, Kanada, Fransa ve İsviçre'de yaşıyor. Aslında Forbes tarafından tanınmayan ya da servetleri tam olarak bilinemediği için milyarder sayılmayan çok daha fazla dolar milyarderi olduğu tahmin ediliyor. Bunların içinde kraliyet mensupları, diktatörler ve büyük suçlar işlemiş olanlar var. Kabaca dünyadaki milyarder sayısının 2,000 ila 2,200 arasında olduğu tahmin ediliyor.³⁴

Küresel yoksulluk artıyor

Madalyonun diğer yüzünde ise küresel yoksulluk var. Birleşmiş Milletler Örgütü (BM) Salgının 2030 yılına kadar 207 milyon insanı daha aşırı yoksullaştıracığını, böylece aşırı yoksul sayısının 10 yıl sonra 1 milyar civarında olacağını öngörüyor.³⁵

Dünya Bankası ise³⁶ Salgın yüzünden yoksulluğun küresel olarak 88 milyon- 115 milyon civarında artacağını, kişi başı gelirin küresel olarak 2020 yılında % 5-8 oranında azalacağını ve böylece yoksulluğun 2017'deki düzeylerine tekrar çıkacağını ileri sürüyor (aslında yoksulluğun Covid-19 öncesinde dünya çapında azaldığı iddiası doğru değil. Çin ve Hindistan'da yoksulluk azaldığı için küresel yoksulluk azaldı. Tikel olarak ülkelerde özellikle de gelişmiş ülkelerde yoksulluk arttı).

Bu da son üç yılda yoksulluğu azaltma çabalarının boşa gittiği anlamına geliyor. Banka yoksullaşmanın % 80'inin orta gelirli ülkelerde gerçekleşmesini ve bundan en kötü etkilenecek bölgelerinse Güney Asya ve Sahra Altı Afrika olmasını bekliyor. Rapor 2030 yılına gelindiğinde neredeyse dünya nüfusunun % 7'sinin günlük 1,90 dolardan az gelir tüketebileceğini ileri sürüyor.

Geçen yıl Salgınla birlikte yaşanan ekonomik çöküş ise servet bölüşümünü zenginden yana olmak üzere daha da kötüleştirecek. Çünkü Salgın ile birlikte devasa bir yedek sanayi ordusu ortaya çıktı.

³³ <https://americansfortaxfairness.org> (8 Aralık 2020).

³⁴ <https://economics.com/why-billionaires-destroy-democracy-and-capitalism> (26 November 2020).

³⁵ <https://www.commondreams.org/news/2021/01/02/amid-warnings-surgin-worldwide-poverty-planets-500-richest-people-added-18-trillion>.

³⁶ The World Bank, "Global Action Urgently Needed to Halt Historic Threats to Poverty Reduction", <https://www.worldbank.org> (7 October 2020).

Bu durum işçilerin gücünü zayıflatıyor, onların çok düşük ücretlerde çalışmaya razı olmasına neden oluyor. Bu da işçilerin yaşam standartlarını daha çok düşürecek, yaşam koşullarını kötüleştirecek.

Türkiye’de “derin yoksulluk”

Türkiye’de de yoksulluk son yıllarda (özellikle de Covid-19 ile birlikte) hızla artıyor. Öyle ki Türk-İş’in araştırmasına göre, 2021 yılının Mart ayında dört kişilik bir ailenin açlık sınırı 2,736 lira, yoksulluk sınırı 8,912 lira oldu.³⁷ Diğer taraftan asgari ücret giderek ortalama ücrete dönüşmüş durumda. Asgari ücretin % 20 fazlası ve altında ücret alan işçilerin sayısı 9,7 milyon. Bütün ücretli çalışanların % 50’ye yakını bu kapsamda yer alıyor. Tüm ücretli çalışanların % 64’ü ise (12,5 milyon işçi) asgari ücretin altı ile asgari ücretin bir buçuk katı arasında bir ücret elde ediyor.³⁸

Sahadaki çalışmalar ise yoksulluğun resmini çok daha net sergiliyor. Örneğin İBB İstanbul İstatistik Ofisi’nin İstanbul’da kent yoksulluğuna ilişkin olarak yaptığı bir anket çalışması ülkenin bu en büyük kentindeki yoksulluğu gözler önüne seriyor. Buna göre, ankete katılan hanelerin % 47,3’ünün düzenli bir geliri yok. Çalışan kişilerin olduğu hanelerin % 89,3’ünde tek kişi gelir getirici faaliyette bulunurken, iki kişinin çalıştığı ailelerin oranı sadece % 9,7. % 92,6’sı ise borçlanmadan ekstra bin liralık bir harcama yapacak durumda değil. % 91,8’inin haftada en az iki kere et, tavuk ya da balık içeren yemeği karşılayabilecek bir geliri yok. Hanelerin % 70,6’sı kredi kartı ve kredi olarak bankalara, % 20’si esnafa, %14,3’ü ise akrabalarına borçlu.³⁹ Yoksulluk bölgelere göre daha da artabiliyor. Örnek olarak 2020 yılının başlarında yapılan bir araştırmaya göre, Kürtlerin ağırlıklı olarak yaşadığı Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yapılan anketlerde katılımcıların % 63,2’sinin TÜİK verilerine göre açlık/yoksulluk limiti sayılan 2,000 liranın altında hane gelirine sahip olduğu görülüyor.⁴⁰

Sosyoekonomik Geçim Endeksi: Sadece 36,0

Covid-19 Salgını sonrasında yapılan bir çalışma İstanbul’un 39 ilçesinin 34’ünde ciddi düzeyde yoksulluk yaşandığını ortaya koyuyor. Böyle yoksulluk içinde olanlara, başta gıda yardımı olmak üzere, ilaç, bebek bezi ve maması, yakacak, kira, ulaşım, fatura ödeme, giysi yardımı yapan Derin Yoksulluk Ağı adlı bir gönüllü yardım kuruluşunun Kasım ayında yayınladığı rapora göre⁴¹; bu ilçelerdeki yoksulların yarıya yakını geçimini seyyar satıcılık gibi kayıt dışı işlerden sağlıyor. Salgınla birlikte işler durunca bu ailelerin geçimi iyice zorlaştı. Kuruluşun yoksulluğu belirlemede kullandığı ve su ve temel gıda gibi en temel ihtiyaçların karşılanabilmesi anlamındaki tanımladığı Sosyo Ekonomik Gelişmişlik Endeksi (sege) 34 ilçedeki 171 mahallenin tamamında ortalama 100

³⁷ <http://www.turkis.org.tr/MART-2021-ACLİK-VE-YOKSULLUK-SINIRI> (26 Mart 2021).

³⁸ DİSK-AR, “Salgın günlerinde asgari ücret gerçeği araştırması”, <http://disk.org.tr/2020/12>.

³⁹ İstanbul Büyükşehir Belediyesi İstanbul İstatistik Ofisi, “İstanbul’da Kent Yoksulluğu Araştırması, Mayıs 2020”, <https://istatistik.istanbul/bulten> (21 Mayıs 2020).

⁴⁰ <https://www.gazeteduvar.com.tr/kurtlerin-yuzde-632si-aclik-sinirinda-kadinlarin-yuzde-871-i-issiz> (7 Mart 2020).

⁴¹ Derin Yoksulluk Ağı, “Pandemide Derin Yoksullukla Mücadele, Kasım 2020”, [DYA-Pandemide-Derin-Yoksullukla-Mücadele.org](https://www.dya-pandemide-derin-yoksullukla-mucadele.org) (13 Ocak 2021).

üzerinden sadece 36,02 düzeyinde. İşin kötüsü sege İstanbul'daki toplam 959 mahallenin % 68'inde de 0-40 aralığında kalıyor.

Eşitsizlik ve yoksulluk sisteme içkin sorunlar

Dünya ve Türkiye'ye ilişkin bu eşitsizlik ve yoksulluk göstergeleri temelde kapitalist üretim tarzının özünü oluşturan artı değer çıkarımının kaçınılmaz sonuçları. Yani bu sonuçları doğuran şey, toplumdaki diğer sömürü ve ezme biçimlerinin dışında, artı değer sömürüsüne, kâr maksimizasyonu için üretime ve çevreyi tahrip eden, işçi ve emekçi sınıfları baskılamaya dayalı kapitalizmin bizzat kendisi.

Bir başka anlatımla, işsizlikte olduğu gibi, yoksulluk, gelir ve servet dağılımı adaletsizliğinin nedeni (bazı iktisatçıların ileri sürdüğü gibi) kaynak yetersizliği değil, kapitalist sistemin kaynakları dağıtma biçimidir. Çünkü kaynaklar piyasalar ve devlet tarafından toplumsal ihtiyaçların karşılanması için değil, kâr elde etmek için dağıtılıyor ve devlet izlediği sosyo ekonomi politikaları ile bunu kolaylaştırıyor. Piyasa mekanizmasıyla gerçekleştirilen ve devlet eliyle de perçinlenen bu durum kendini sosyoekonomik alanda servet, gelir, eğitim, sağlık, konuta erişim gibi konularda ciddi farklılaşma, eşitsizlik ve adaletsizlik biçiminde ortaya çıkartıyor.

Neo-liberal dönemde gelir bölüşümü adaletsizliği ve yoksulluk arttı

Özellikle de 1980'lerden itibaren ortaya çıkan neo-liberal dönemin bir sonucu olarak, gelir ve servet; sadece serbest piyasalardaki emek-sermaye ilişkilerinin (çalışan sınıfların örgütsüzleştirilip güçsüz bırakılmasının) değil, kapitalist devletlerin sermaye sınıfı lehine uyguladığı ekonomi politikalarının da ürünü olarak, bu sınıfa mensup zenginlerin elinde daha da birikti. Bu birikime hizmet eden en somut politikalarsa, verginin yükünü çalışan sınıfların üzerine yıkan, sermayedarlardan giderek daha az vergi alınmasını sağlayan emek karşıtı vergi politikaları oldu. Bunun sonucunda zengin ve yoksul arasındaki uçurum daha da büyüdü.

Bir başka anlatımla, kapitalist sistemde gelir ve servet eşitsizliği artışı birincil bölüşüm ve ikincil bölüşüm düzeylerinde olmak üzere iki düzeyde gerçekleşiyor. Birincil bölüşümde eşitsizliklerdeki artış neo-liberalizmle birlikte çok önemli boyutlara erişti. Çünkü artı-değere el konulmasıyla gerçekleşen kârlara ilave olarak, seçkinlerin sahip olduğu ve kendilerine düzenli gelir sağlayan ve belli ellerde toplanan yeni tür servet gelirleri ortaya çıktı.

Bunların içinde finansal rantlara ilave olarak çok önemli boyutlara erişen teknelci entelektüel mülkiyet var (bilişim ve ilaç sektöründeki gibi bilginin teknelci kontrolünden elde edilen rantıye gelirler). Doğası gereği sosyal ya da kamusal birçok müşteregin özelleştirilmesinden elde edilen rantlar var (emek geliri dışında doğrudan doğa ve bilgi üzerinden elde edilen rantlar). Sermayenin giderek artan pazarlık gücü ve emek karşıtı serbestleştirme (de-regülasyon) politikaları var. Bunlar birincil bölüşümü servet sahipleri lehine olmak üzere etkiliyor. İkincil bölüşüm ise emek karşıtı, sermaye yanlısı vergileme, sübvansiyon ve transferler sonrası ortaya çıkan yeniden bölüştürücü politikalar sonucunda ortaya çıkıyor.⁴²

⁴² Jayati Ghosh, Understanding Global Inequality in the 21st Century, <http://www.networkideas.org> (20 July 2019).

III. Serveti Vergilendirmek İçin Bazı Somut Nedenler

Aşağıdaki somut gerekçelerden hareketle büyük servet sahiplerinin artan oranlı bir servet vergisiyle vergilendirilmesi talep edilebilir:

(i) Büyük servet sahipleri sadece el koydukları artı değerle değil, aynı zamanda yeterince ödemedikleri gelir vergisi, kurumlar vergisi gibi vergilerle büyüttükleri parasal servetlerini bütçe açığı veren hükümetlere borç olarak veriyorlar. Böylece elde ettikleri yüksek faiz gelirleriyle servetlerini daha da büyütüyorlar. Bu borçlarla yapılan devlet harcamaları servetlerinin daha da artmasına yardımcı oluyor. Halk ise bu devlet borçlarının hem anaparalarını hem de faizlerini daha fazla vergi ödeyerek karşılamak zorunda kalıyor.

(ii) Süper zenginlerin bir kısmı servetlerini daha da büyütebilmek için bu servetlerini vadeli işlem piyasaları gibi spekülatif finansal yatırım piyasalarına yatırıyorlar. Bu da petrol ve temel gıda (buğday, mısır gibi) gibi malların fiyatlarının spekülatif bir biçimde artmasıyla sonuçlanıyor. Bunların fiyatları artıp, ekonomiler daralırken, küresel çapta işsizlik, yoksulluk ve açlık da artıyor.⁴³

(iii) Bu servetlerin büyütüldüğü bir diğer alan küresel menkul kıymet borsaları. Servetler buralara yatırıldığında borsalar yükseliyor. Borsadaki hisselerin çok büyük kısmı bu zenginlere ait olduğundan zenginler daha da zenginleşiyor. Yani servetler bir tür "kumarhane kapitalizmi" altında daha da büyütülüyor.

Bir başka anlatımla, süper zenginlerin büyük çapta tasarruf fazlaları var. Ancak bu fazlaları reel yatırımlara dönüştürmüyorlar. Bunun bir nedeni kapitalizmin yenilikçi/ buluşçu yanının (inovasyon) ve bunun sonucunda verimliliklerin giderek azalması. Böyle olunca da büyük şirketler kâr sıkışıklığını kendi hisselerinin geri satın alımını /buyback) yaparak aşmaya çalışıyorlar.

Buna bir örnek vermek gerekirse, 2019 yılında ABD'de 800 milyar dolarlık, Japonya, Birleşik Krallık, Fransa, Kanada ve Çin'de 130 milyar dolarlık olmak üzere 1 trilyon dolara yakın şirket hissesi geri satın alımı yapıldı. 2010-2109 yılları arasında ise ABD'li şirketler her yıl borsaların değerlerinin % 1,5'i oranında şirket hissesi geri satın alımı gerçekleştirdiler.⁴⁴ Bu yolla bu şirketlerin borsalardaki hisselerinin değeri hızla artıyor, şirketlerin üst düzey yöneticilerinin maaşları ve tazminatları büyüyor, böylece şirketlerin sahiplerinin servetleri durduğu yerde çoğalıyor. Borsaların hızlı yükselişinin bir nedeni böyle bol nakitle gerçekleştirilen hisse geri satın alımı operasyonlarıdır. Çünkü hem 2008 küresel finansal krizi, hem de Covid-19 sonrasında Salgın ve krizle mücadele adı altında çok düşük faizli para-kredi ve miktarsal kolaylaştırma operasyonlarıyla sağlanan trilyonlarca dolarlık nakit bu borsaların coşmasına neden oldu.

Türkiye'de de 2017 yılından bu yılın başına kadar izlenen düşük reel faizli banka kredilerinin önemli bir kısmının reel yatırımlardan ziyade döviz, borsa, konut gibi spekülatif finans piyasalarına

⁴³ Richard D. Wolff, "Why Taxing the Rich Makes Sense?", <http://mrzine.monthlyreview.org> (2 March 2011).

⁴⁴ Sirio Aramonte, "Mind the buybacks, beware of the leverage", BIS Quarterly Review (September 2020), <https://www.bis.org> (14 September 2020).

aktığı biliniyor. Böyle, zengini daha da zenginleştiren politikaların gerçek ve sürdürülebilir bir ekonomik büyüme ile ilgisinin olmadığı ise çok açıktır.

(iv) Büyük servetler borsa, emlak-konut ya da menkul kıymetler gibi spekülatif finansal yatırımlarda kullanıldığında finansal balon/köpük oluşuyor ve bu balon 2008 krizinde olduğu gibi patladığında küresel ekonomi krize giriyor. Yani büyük servetler finansal krizleri tetikliyor. Böyle krizler ortaya çıktığında ise devlet maliyesi bozuluyor, bütçe açık veriyor ve bu açık krizi tetikleyen bu servet sahiplerinden borçlanılarak kapatılıyor. Bunun sonucunda, devlet borçlanması aracılığıyla, büyük finansal servet sahiplerinin servetleri daha da büyüyor. Buradan hareketle, servet vergisinin (zenginlerden daha fazla vergi alarak salgın ve yoksullukla mücadele gibi kamusal programları fonlamak dışında), finansal ve finansal olmayan rantlar sağlamaya dönük faaliyetleri caydırmak, böylece ekonomik krizi önlemek için de kullanılabilceği de açıktır.

(v) Büyük servetler ve bunların belli ellerde yığılması ekolojik tahribata neden oluyor. Bu tahribat sadece süper zenginlerin çok fazla tüketmelerinden değil, aynı zamanda tükettiklerinin çok fazla enerji yoğun olmasından kaynaklanıyor. Öyle ki bu süper zenginlerin devasa büyüklükte evleri, malikâneleri, lüks otomobilleri, özel jetleri, yatları, lüks yazlıkları ve dağ evleri, lüks ithalatları vs var.

Bu zenginlerin sadece tüketimleri değil, yatırımları da ekolojii tahrip ediyor. Çünkü harcayabileceklerinden çok daha fazla parasal servetleri olduğundan bu servetlerini maden, petrol çıkarımı gibi ekolojii tahrip eden sektörlerdeki yatırımlarda kullanıyorlar ya da kredi, borç, patent, mülk biçiminde başkalarına satıyor veya kiralyorlar. Oysa diğer insanlar çalışmak, üretmek, kiralarını ve bu zenginlere olan borçlarını ödeyebilmek için yoğun bir mücadele içindeler. Bu durum da ekoloji üzerinde ilave bir baskı oluşturuyor.⁴⁵

Böyle bir gerekçeden yola çıkan Saez ve Zucman gibi maliyeciler, yüksek vergilemenin vergiden kaçınmaya ve vergi kaçırmaya neden olacağı görüşünü benimsemiş olan geleneksel vergileme anlayışının aksine, çok yüksek düzeydeki gelir ve servetlerin neredeyse tamamına el koymak anlamına gelen yükseklikte vergi oranları uygulamanın 'optimal vergileme'nin bir gereği olduğunu ileri sürüyorlar.⁴⁶

(vi) Son olarak büyük sermaye ve servet sahipleri, sadece kendilerine hizmet edecek politikacıları seçtirerek ya da günümüzde olduğu gibi otoriter rejimler altında üst düzey yönetsel görevlere atanmalarını sağlayarak değil, aynı zamanda büyük rüşvetler de dağıtarak siyasal alanı kontrol ediyorlar. Alınacak bir servet vergisi (diğer önlemlerin yanı sıra) böyle bir yozlaşmayı (tamamen ortadan kaldırmasa da) azaltabilir, yavaşlatabilir.

Özetle, servet gerçekte bir sosyal ilişkiyi yansıtıyor, yani sahiplerine sosyal ve politik güç sağlıyor. Böylece bir tür plütokrazi düzeninin pekiştirilip sürdürülmesine yarıyor, içinde yaşadığımız sınıflı toplumda yöneten sınıfların yönetilenler üzerindeki hegemonyasının en önemli araçlarından biri haline geliyor. Öyle ki yüksek düzeyde serveti olanlar sadece ekonomik ve sosyal alanda

⁴⁵ Hickel, agm.

⁴⁶ William G. Gale, "Saez and Zucman Say Everything You Thought You Knew About Tax Policy Is Wrong", <https://www.taxpolicycenter.org/taxvox> (23 October 2019).

yoksullarla arayı açmıyorlar, yasama, yargı ve yürütmeyi de kontrol altına alıyorlar. Yani servet zenginleri, sadece otoriter rejimlerdeki değil, parlamenter demokrasi olarak adlandırılan rejimlerdeki devlet aygıtını da iktidarlarını pekiştirmede bir araç olarak kullanıyorlar.

Bu etkinin en fazla görüldüğü alanlardan biri vergileme ve izlenen vergi politikalarıdır. Çünkü servet zenginleri oldukça yüksek vergi ödeme güçlerinin varlığına rağmen, yeterince vergi ödemiyorlar. “Yatırım yaptıkları, istihdam yarattıkları” gibi, geçerliliği son derece tartışmalı bazı gerekçelerle, onlardan vergi alınmasının yanlış olacağı fikri topluma aşılıyor. Üniversiteler bu fikrin teorisini oluştururken, devlet kurumları ve politikacılar da hiç sorgulamadan bu fikri benimsiyorlar. Böyle olunca da örneğin yüksek düzeydeki askeri harcamalar, faiz ödemeleri ve sermayeye dönük mali destekler yüzünden giderek artan bütçe açıkları KDV ve ÖTV gibi halktan alınan vergilerle veya elektrik, doğal gaz ve ulaştırma gibi temel hizmetlere yapılan zamlarla ya da borçlanma ile kapatılıyor.

Oysa “zenginlerden daha fazla yatırım yapmaları ve istihdam yaratmaları için daha az vergi alınması ya da hiç alınmaması gerektiği” iddiasının temelsiz olduğu bilimsel araştırmalarla da kanıtlanmış durumda. Örnek olarak, geçen yıl 18 gelişkin Merkez Ekonomideki veriler esas alınarak yapılan bir bilimsel araştırma⁴⁷ son 50 yılda zenginler için yapılan vergi indirimlerinin ekonomik büyümeyi hızlandırma ve işsizliği azaltma konusunda kayda değer bir etki yaratmazken, mevcut gelir eşitsizliklerini daha da artırdığını ortaya çıkardı. Öyle ki vergi indirimi yapılan ülkelerde en zengin % 1’in gelirden aldığı pay indirimlerden sonraki beş yılda % 0,8 arttı. Vergi indirimlerinin ekonomik büyüme ve işsizlik üzerinde kayda değer bir olumlu etkisi ise görülmedi. Beş yıl sonra kişi başı milli gelir ve işsizlik oranları hem indirim yapılan hem de yapılmayan ülkelerde değişmedi.

İstihdamı teşvik mi?

Bu konuda en çarpıcı örneklerden bir diğeri ABD’de Başkan Bush döneminde (2001-2004) ‘istihdamı teşvik’ adı altında zenginlerin vergisinin indirilmesidir. Bu dönemde öyle ilave vergi indirimleri yapıldı ki bunların tutarı 3,4 trilyon dolara ulaştı. Uygulanan her vergi indiriminin gerekçesi sözde istihdam yaratmaktı. Sonuçta bu indirimlerin % 80’ i en zengin % 20’ye, bunun da çok büyük bir kısmı en zengin % 1’e ya da kabaca 100 bin zengin birey ve şirkete fayda sağladı. Buna karşılık bu dönemde dışı dokunur bir istihdam yaratılamadığı gibi bunu ciddi bir ekonomik durgunluk izledi. 2008 yılında ikinci Bush Yönetimi sırasında ‘yeniden istihdam yaratma kampanyası’ adı altında zenginlere 90 milyar doları bulan bir vergi indirimi daha sağlandı. Ancak yine istihdam yaratılamadı. 2008’in ikinci yarısında istihdam piyasası çöktü ve altı ayda yeni bir milyon işsiz ortaya çıktı. Tarihte buna benzer bir çöküş 1929-1930’da yaşanmıştı.⁴⁸

Türkiye’de de son 18 yıldır sermayeden alınan kurumlar vergisi ve gelir vergisi oranlarında ciddi indirimlere gidildi. % 45 olan en zenginlerin gelir vergisi oranı % 35’e kadar düşürüldü (2020 yılında

⁴⁷ Hope, David and Limberg, Julian, “The economic consequences of major tax cuts for the rich”, **International Inequalities Institute Working Papers (55) LSE**, London, UK, 2020.

⁴⁸ Jack Rasmus, “Why tax cuts don’t and won’t create jobs?”, Working In These Times, <http://brechtforum.org> (6 December 2010).

yıl tekrar % 40'a çıkartıldı). % 33 olan kurumlar vergisi oranı ise % 20'ye indirildi (2018'de tekrar % 22'ye yükseltildi). Bu arada sermayeye tanınan muafiyet, istisna ve indirimlerin boyutu yıllık olarak tahsil edilen toplam vergi gelirlerinin beşte birine ulaştı. Buna karşılık ülkedeki istihdam oranı yükselmediği gibi, son yıllarda % 50'nin 4-5 puan altına kadar düştü. Yani bu vergi indirimleri zengini daha da zengin yaparken istihdamı artırmadı.

Bu deneyimlerden hareketle, zenginlerden daha az vergi almanın ekonomiye ve topluma olan faydasının ihmal edilebilecek kadar az olduğu ve bu bulgunun Covid-19 Salgını ile daha da kötüleşen kamu maliyesini düzeltmek için zenginlerden daha fazla vergi alınmasının haklı bir iktisadi gerekçesini oluşturduğu ileri sürülebilir.

Sermayeden alınan vergilerin indirilmesi zengini daha da zengin yapıyor

Bir başka çalışma ise neo-liberal vergi reformlarının hayata geçirilmeye başlandığı 1980'li yıllardan itibaren (yukarıdaki çalışmanın bulgularına benzer bir biçimde) gelir dağılımı adaletsizliğinin iyice arttığını ortaya koyuyor. Buna göre⁴⁹; 1970'li yılların sonuna değin, ABD'de en zenginlerin ödediği federal gelir vergisinin oranı % 70 ve kurumlar vergisi oranı % 46, en zengin % 1'in milli gelirden aldığı pay ise % 10'du. 2017 yılına gelindiğinde ise zenginlerin ödediği gelir vergisi oranı % 39,6'ya (2021'de % 37,0) ve kurumlar vergisi oranı % 34'e (2021'de % 21,0) kadar düştü. Bu arada en zengin % 1'in milli gelirden aldığı pay % 20'ye (iki katına) çıktı. Yani zenginlerin vergi oranları düşürüldüğünde gelir dağılımı daha da eşitsiz ve adaletsiz bir hale dönüştü.

Kısaca, böyle vergi indirimlerini zorlayan ideolojik-politik dayatmalar gerçekte yeni yatırım ya da yeni istihdam yaratılmasını sağlamadığı gibi, zenginlerin mevcut servetlerini büyük ölçüde finans piyasalarında büyütmesine hizmet ediyor. Toplumsal bir fayda sağlamadığı gibi, toplumun refahının azalmasına, sınıfsal eşitsizliklerin ve yoksulluğun daha da artmasına neden oluyor. Bu bakış açısından hareketle, büyük servetlerin vergilendirilmesi emekten yana olduğunu ileri süren iktidarların vergi politikalarının temel araçlarından biri olmak zorundadır. Bu tür iktidarların gelir dağılımı eşitsizliklerini azaltmak, halka dönük ve doğa dostu kamusal yatırım harcamalarını finanse etmek, ekonomik sıkıntıları aşabilmek için servet vergisine başvurmaları kaçınılmaz hale gelmektedir.

Kısaca bu tür sosyal programların finansmanının vergilerle karşılanması gündemde. Bu bağlamda dünyanın birçok ülkesinde; "üst gelir gruplarının gelir vergisi oranlarını ve sermaye şirketlerinin kurumlar vergisi oranlarını yükseltmek, ayrıca servet vergisi almak" gibi vergisel önlemler tartışılıyor.

Özel İletişim Vergisi artışı eğitimdeki eşitsizlikleri daha da artıracak

Diğer yandan Türkiye'deki mevcut vergi sistemi ve uygulanan vergi politikaları zengini daha da zengin yaparken, halkın yoksulluğunu artırıyor. Sistemin hayata geçirilmesinden sorumlu politik iradenin ise vergileri sosyal amaçlı olarak kullanmak gibi bir amacı söz konusu değil.

⁴⁹ Eduardo Porter, "Tax Cuts, Sold as Fuel for Growth, Widen Gap Between Rich and Poor", <https://www.nytimes.com> (3 October 2017).

Nitekim mevcut dolaylı vergilerin ağırlığını daha da artıran bir düzenlemeyle, Özel İletişim Vergisinin (ÖİV) % 7,5 olan oranı % 10'a yükseltildi.⁵⁰ Bu verginin oranının yükseltilmesinin nedeni Covid-19 sonrasında internet kullanımı başta olmak üzere dijital iletişim hizmetlerinin görülmemiş ölçüde artıyor olması. İnternet hizmeti bu verginin konusunu ve matrahını oluşturan önemli bir hizmet olduğundan⁵¹ siyasal iktidar bu büyüyen matrahı daha yüksek oranda vergilendirerek gelir sağlama yolunu seçti. Ancak iletişim hizmetlerinden % 18 oranında KDV ve yeni oran artışı ile % 10 oranında ÖİV alındığında bu verginin yükü % 28'e çıkıyor. Bu, özellikle de Salgın nedeniyle uzaktan erişimle eğitim görmeye çalışan milyonlarca çalışan sınıf çocuğunun bu hizmete erişime zorlanmasıyla sonuçlanacak, bu durum eğitimdeki eşitsizlikleri ve halkın üzerindeki vergi yükünü daha da artıracaktır. Diğer taraftan, halk üçte ikisi KDV ve ÖTV gibi dolaylı vergilerden oluşan vergi sisteminin altında iyice ezilirken, bu yıl olduğu gibi, sermaye kesiminden alınması gereken vergilerin beşte biri büyüklüğünde (230 milyar lira) bir vergi gelirinden “vergi harcamaları” adı altında vazgeçiliyor.

IV. Türkiye’de Servetin Dağılımı

Dolaysız vergiler içinde sayılan ve daha çok zenginlerin ödediği veraset ve intikal vergisinde 2020 yılında tahakkuk eden miktar sadece 1,3 milyar lira. Yani toplam vergi gelirlerinin sadece % 0.15.5’ine denk düşen bir miktarda vergi miras ve intikaller üzerinden alınıyor.

Zenginlerden alınan servet vergisi kapsamında değerlendirilen aslında tam olarak bu anlama gelmeyen iki diğer vergi ise motorlu taşıtlar vergisi (MTV) ve emlak vergileri. Aslında bu vergilerle gerçek servetler vergilendirilmediğinden bunları servet vergisi olarak nitelendirmek doğru değil. Öyle ki sadece servet sahibi zenginler değil, örneğin MTV örneğinde olduğu gibi, mütevazı bir otomobili olan biri de, traktörü olan bir çiftçi de bu vergiyi öderken, bazı lüks yatılardan ve kotralardan böyle bir vergi alınmıyor.

2020 yılında MTV olarak yaklaşık 17 milyar lira tahakkuk etmiş ki bu toplam vergi gelirlerinin sadece % 2’sine denk düşüyor. Bunlara emlak vergisi de katılabilir ama bu vergi belediyeler tarafından tahsil ediliyor ve emlakın gerçek değeri üzerinden değil de tapu değeri üzerinden tahsil edildiği için servetin gerçek değerini yansıtmıyor.

Siyasal iktidar ihtiyaç duyulan geliri Özel İletişim Vergisi’nin oranını artırmanın yanı sıra, Değerli Konut Vergisi ve iki yeni vergi düzenlemesinden sağlamayı hedefliyor. Bu yeni iki düzenleme sırasıyla⁵²; işletmelerin kullandığı yabancı kaynağın öz sermayeyi aşan kısmına ilişkin yapılan masrafların (faiz gibi) % 10’unun gider olarak kabul edilmeyeceği ve birden fazla yıla yaygın inşaat işlerine ilişkin hakediş ödemelerindeki kesilen peşin vergi oranının % 3’ten % 5’e yükseltilmesi biçiminde. Kısaca ancak pansuman niteliğinde önlemler alınmıyor.

⁵⁰ <https://www.bloomberght.com/ozel-iletisim-vergisi-yuzde-10-a-yukseltildi> (30 Ocak 2021).

⁵¹ Gelir İdaresi Başkanlığı, 6802 Sayılı Gider Vergisi Kanunu, Madde 39, <https://www.gib.gov.tr/gibmevzuat> (2 Şubat 2021).

⁵² 3 Şubat 2021 Tarihli 3490 ve 3491 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararları, <https://www.resmigazete.gov.tr> (6 Şubat 2021).

Yeni bir paradigmaya ve radikal reformlara ihtiyaç var

Oysa ülkenin insanları, emekçileri, kadınları, gençleri, ekonomisi, kamu maliyesi ve demokrasisi için paradigma değişikliğine ve buna uygun radikal reformlara ihtiyaç var. Bu bağlamda, öncelikle yeniden bölüştürücü vergi politikalarını hayata geçirmek, bunun için de büyük sermaye ve servet sahiplerini gerçek anlamda vergilendirilmek gerekiyor. Çünkü ülkedeki gelir ve servet dağılımı adaletsizliği her geçen gün daha da kötüleşirken, yoksulluk giderek yaygınlaşıyor, derinleşiyor, kitleselleşiyor. Buna karşılık, ülkede hatırı sayılır miktarda dolar milyoneri ve milyarderi ve gayrimenkul, arazi zengini mevcut. Bu da zenginin gelirlerinin yeterince vergilendirilmediği, verginin yükünün halkın sırtına bindirildiği bir ortamda, servet vergisi alınabilmesi için yeterli vergi tabanının varlığı demek oluyor. Ayrıca aşağıda özetlediğimiz eşitsizlikler dikkate alındığında böyle bir verginin adil bir vergi olduğu da ortaya çıkıyor.

Türkiye’de gelir ve servet dağılımı hiç olmadığı kadar adaletsiz

Özellikle de Covid-19 Salgını ile birlikte Türkiye’de gelir dağılımı çok daha kötüleşti. Bunu Salgın sonrasında yapılan bir akademik çalışmanın bulgularından da görebilmek mümkün. Bu çalışmada⁵³ iki değişik senaryo altında Covid-19’un etkileri tahmin ediliyor. Milli gelirden % 6,5 oranında pay alan en alttaki (en yoksul) % 20’lik grubun gelir kaybı her iki senaryoya göre % -13,8’i buluyor. Buna karşılık milli gelirden % 47,5 pay alan en üstteki (en zengin) % 20’nin payı ilk senaryoya göre % 1,1 ve ikincisine göre % 1,5 artıyor. Bunun sonucunda da en üst % 20 ile en alt % 20 arasındaki gelir farkı (her iki senaryo altında da) 7,3 kattan 8,6 kata çıkıyor (% 17,8’lik bir artış). Böylece Gini katsayısı her iki senaryo altında da 0.40’tan 0.42’ye yükseliyor.⁵⁴

Özetle, bu çalışmaya göre Salgın ile mücadelenin yarattığı ekonomik şokun etkisi ile gelir eşitsizliği daha da arttı. 2020 yılına ait gerçekleşen GSMH ve istihdam rakamları baz alınarak gerçekleştirilen simülasyonlara göre, eğer kamu müdahalesi olmasaydı eşitsizlik göstergesi bu katsayı 0.55’e kadar yükseliyor. Gerçekleşen kamu müdahalesi ile (Kısa Çalışma Ödeneği gibi) eşitsizlik 0.472’ye düşüyor. Diğer yandan Kısa Çalışma Ödeneğinin yanı sıra derin yoksulluğu tamamen ortadan kaldıracak bir doğrudan gelir desteği ile bütün yoksulları yoksulluk sınırının hemen yakınına taşımak (medyan gelirin % 40’ına kadar) mümkün olabiliyor⁵⁵.

Credit Suisse her yıl dünyadaki servet dağılımını gösteren bir araştırma raporu yayınlıyor. Kurumun Salgın öncesini içeren 2019 yılı raporunda, aynı yıl itibarıyla Türkiye’deki servetin büyüklüğü ve bunun dağılımına ilişkin çarpıcı veriler yer alıyor. Buna göre⁵⁶; Türkiye’nin 2019 yılındaki toplam finansal serveti 1,355 trilyon dolar. Bu haliyle ülkenin küresel servet içindeki payı % 0,4. Bu durum (2002 yılı sonunda da bu payın % 0,4 olduğundan hareketle), geçen 17 yıl boyunca ülkenin toplam finansal zenginliğinin gerçek anlamda artmadığını gösteriyor.

⁵³ Ayşe Aylın Bayar, Öner Günçavdı, Haluk Levent, **Covid-19 Salgınının Türkiye’de Gelir Dağılımına Etkisi ve Mevcut Politika Seçenekleri**, İstanbul Politik Araştırmalar Enstitüsü (İstanbul) Politika Raporu (Nisan 2020-007),.

⁵⁴ Bu katsayı 0 ile 1 arasında değişir. Sayı 0’dan uzaklaşıp 1’e yaklaştıkça eşitsizliklerin arttığı, 0’a doğru yaklaştığında ise eşitsizliklerin azaldığı varsayılır.

⁵⁵ Bayar, et al.

⁵⁶ Credit Suisse, **Research Institute, Global Wealth Databook 2019** (October 2019), s. 110.

Rapora göre; ortalama kişi başı brüt servet (55,5 milyon yetişkine ait) 24,398 dolar. Ancak eşit bir dağılım söz konusu olmadığından, medyan servet sadece 6,568 dolardan ibaret. Kişi başı borç ise 1,740 dolar. Yetişkinlerin % 62,3'ünün (34,6 milyon) 10,000 dolar ve altında bir servete sahip olduğu dikkate alındığında, finansal servetin asıl olarak çok küçük bir azınlığın elinde toplandığı görülüyor. Nitekim raporda Türkiye'nin Servet Gini Katsayısı 0.794 olarak belirleniyor.

En zengin % 10 toplam servetin % 70'inden fazlasının sahibi

Rapordan, yetişkin nüfusun en zengin % 1'inin toplam finansal servetin % 42,5'ine; en zengin % 5'inin % 60,6'sına ve en zengin % 10'unun % 70,3'üne sahip olduğu ve ülkede 1-5 milyon dolarlık serveti olan 80,944 zengin, 5-10 milyon dolarlık serveti olan 7,453 zengin, 10-50 milyon dolarlık serveti olan 4,779 zengin, 50-100 milyon dolarlık serveti olan 440 zengin, 100-500 milyon dolarlık serveti olan 282 süper zengin ve 500 milyon dolar ve üzerinde serveti olan 45 ultra süper zengin olduğu görülüyor⁵⁷.

Covid-19 döneminde Türkiye'deki dolar milyarderlerinin servetinde de ciddi artış oldu. Forbes raporuna göre, Forbes listesine giren 26 Türkiyeli dolar milyarderinin serveti son 1 yılda 15 milyar dolar artarak 38,3 milyar dolardan 53,2 milyar dolara yükseldi (% 39 artış)⁵⁸.

Bu servetlerin sadece finansal serveti gösterdiğinin altını bir kez daha çizelim. Zira rapor Türkiye'yi finansal olmayan servetler konusunda bilgi edinemediği 25 ülke arasında sayıyor. Raporda; Türkiye'deki (2019 yılı ortası itibarıyla) finansal servetin toplam servetin sadece % 21'ini oluşturduğu, % 79'unun ise finans dışı (emlak-gayrimenkul, fiziki sermaye gibi) servetlerden oluştuğu belirtiliyor. Finansal servetler içindeki likit varlıkların payının (2018 yılı verisi) % 76,4; borsadan edinilen servetlerin payının % 10,3 ve diğer finansal varlıkların payının % 13,3 olduğu vurgulanıyor⁵⁹.

Bankalarda yerleşiklerin 3,2 trilyon liralık nakitleri mevcut

Türkiye'deki finansal servete ilişkin resmi veriler ise şöyle: 1 Şubat 2021 itibarıyla Türkiye'de yerleşiklerin toplam finansal servetlerinin % 52'si banka mevduatlarından, % 16'sı hazine bonusu ve devlet tahvillerinden (DİBS) ve % 32'si borsadaki (BİST) pay senetlerinden oluşuyor.

Sırasıyla: Türkiye'de (Kasım 2020 itibarıyla) yerleşiklere ait bankalarda toplam 3,26 trilyon TL'lik mevduat var. Bu parasal servetin 1,484 trilyon TL'lik kısmı TL cinsinden mevduat hesaplarında (% 45,4), 1,498 trilyon liralık kısmı ise (bugünkü kur ile 211 milyar dolar) döviz tevdiat hesaplarında (% 46,7) ve kalan kısmı kıymetli maden depo hesaplarında tutuluyor.⁶⁰

⁵⁷ Agr, s. 128.

⁵⁸ DİSK-AR, "Covid-19 döneminde Türkiye'de dolar milyarderlerinin serveti 15 milyar dolar arttı", <http://arastirma.disk.org.tr> (7 Nisan 2021).

⁵⁹ Agr, s.110,155.

⁶⁰ BDDK, Mevduat- türler itibarıyla, dönem 2020/11 <https://www.bddk.org.tr/BultenAylik> (1 Şubat 2021).

TL mevduat hesaplarında, resmî kurumlar dışındaki kişi ve kurumların 1 milyon TL ve üstü mevduatlarının, resmî kurumlar dışındaki yerleşiklerin toplam mevduatlarının içindeki payı % 49,4. Aynı pay döviz tevdiat hesaplarında % 66,8.⁶¹

Zenginler nakitlerini ağırlıklı olarak dövizde tutuyor

Yani TL cinsi hesaplarda mevduatların yaklaşık yarısı 1 milyon TL'nin üzerindeki, döviz cinsi hesaplarda ise yaklaşık % 67'si bir milyon TL'nin üzerindeki hesaplardan oluşuyor.

Kuşkusuz bu rakamlar brüt rakamlar. Bunlardan gerçek kişi ve kurumların borçlarının (servet vergisinin matrahını hesaplayabilmek açısından) düşülmesi gerekiyor. Ancak bu haliyle bile bankalarda mevduat biçiminde tutulan servetin ortalama % 58'inin 1 milyon TL ve üzerinde olduğu anlaşılıyor.

Bir habere göre ise yurt içinde ve dışında yerleşik Türkiyeli milyonerlerin toplam sayısı geçen yıl ağustos ayının sonu itibarıyla (son 8 ayda 69 bin 13 kişi artarak) 294 bin 454 oldu.⁶²

3 Trilyon lira tutarında DİBS ve borsa

Kuşkusuz servet sadece mevduatlarla sınırlı değil. Hazine kâğıtları olarak da adlandırılan DİBS stok tutarı (22 Ocak 2021 itibarıyla) 1 trilyon TL'nin (145 milyar dolar) biraz üzerinde.⁶³

Son olarak, Borsa İstanbul'da (BİST) işlem gören şirketlerin toplam piyasa değeri (28 Ocak 2021 itibarıyla) yaklaşık 1, 98 trilyon TL (279 milyar dolar) olarak hesaplanıyor.⁶⁴

Servet dağılımının adaletsizliğine ilişkin veriler ortada iken, ülkede finansal servetleri vergilendirecek bir servet vergisi önerisi konuşulmadığı gibi, bu servetlerin daha da büyütülmesini sağlamaya yarayan bir uygulamanın, Gelir Vergisi Kanunu Geçici 67. Maddesinde yer alan vergisel kolaylıkların, 2025 yılına kadar devam ettirilmesine karar verildi. Buna karşılık, Özel İletişim Vergisi oranı üçte bir oranında yükselttilerek, halkın üzerindeki verginin yükü daha da ağırlaştırıldı.

“Değerli Konut Vergisi” gerçek bir servet vergisi değil

Bu arada, yasası geçen yıl çıkartılan Değerli Konutlar Vergisi'nin Uygulama Genel Tebliği 15 Ocak 2021 tarihinde yayınlandı.⁶⁵ Bir tür servet vergisi gibi de tanıtılan bu vergi, matrah büyüklüğü ortalama 6,5 milyon TL olan toplam 25 bin konutu ilgilendiriyor ve bu vergiden bu yıl 350 milyon TL, 2022'de 389 milyon TL ve 2023 yılında 423 milyon TL gelir bekleniyor.

Verginin konusunu Türkiye sınırları içinde bulunan ve bina vergi değeri 2021 yılı için 5.250.000 TL'yi aşan mesken nitelikli taşınmazlar oluşturuyor. Mesken niteliğinde tek taşınmazı bulunanlar,

⁶¹ Agb.

⁶² <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2020/10/04/turkiyede-milyoner-sayisinda-buyuk-artis> (4 Ekim 2020).

⁶³ T.C. Merkez Bankası, Menkul Kıymet İstatistikleri, <https://www.tcmb.gov.tr> (1 Şubat 2021).

⁶⁴ <https://www.ekonomist.com.tr/borsa/borsa-sirketlerinin-piyasa-degeri> (28 Ocak 2021)

⁶⁵ Hazine ve Maliye Bakanlığı, Değerli Konutlar Vergisi Uygulama Genel Tebliği, **Resmi Gazete 15 Ocak 2021, Sayı 31365.**

taşınmazın değeri her ne olursa olsun bu vergiden muaf tutuluyor. Ayrıca asıl faaliyet konusu bina inşası olanlar, ilk satışa, devir ve temlike konu edemedikleri konutları için vergiden muaf tutuluyor (ancak bu konutların kiralanması veya sair suretle kullanılması halinde verginin mükellefi oluyorlar).

Verginin matrahının belediyelerce tespit edilen emlak vergisine tabi değer olduğu bu vergi, üç basamaklı olmak üzere artan oranlı olarak uygulanacak. Buna göre vergi (2021 yılı için);

5.250.000 TL ile 7.875.000 TL arasında olan konutlarda (bu tutar dâhil), 5.250.000 TL'yi aşan kısmı için (% 0,3); 10.500.000 TL'ye kadar olanlarda (bu tutar dâhil) bunun 7.875.000 TL'si için 7.875 TL, fazlası için (% 0,6) ve 10.500.000 TL'den fazla olan konutlarda bunun 10.500.000 TL'si için 23.625 TL, fazlası için (% 0,10) olarak uygulanacak.

Bu vergi ihtiyaç duyulan vergi gelirini yaratma konusunda yetersiz bir vergi olduğu gibi, inşaat- emlak rantından elde edilen servetin vergilendirilmesini de hedeflemiyor.

Çünkü örneğin bir zengin müteahhidin ya da inşaat şirketinin 100 adet ve 5.250.000 TL'nin altında değeri olan emlaki varsa bunlardan vergi alınmayacak. Böylece sanki "emlak rantı üzerinden alınan bir vergi" imiş gibi bir algı yaratılsa da bu düzenleme ile mevcut birikim rejiminin kazananlarından biri konumundaki büyük inşaatçılar, emlak zenginleri korunmuş oluyorlar.

Ayrıca bu verginin gelirlerinden yerel yönetimlere herhangi bir pay verilmeyecek olması da bu verginin yerel yönetimleri güçlendiren değil, daha da zayıflatan, merkezileşmeyi artırmaya hizmet edecek bir vergi olduğunu gösteriyor.

V. Kamu Finansmanında Yeni Perspektif İhtiyacı Ve Servet Vergisi

"Eski ölüyor, ancak yeni henüz doğabilmiş değil" tespiti kamu finansmanı açısından da geçerli bir tespit. Covid-19 Salgını deneyiminden faydalanarak kapitalizme özgü geleneksel vergileme, kamu borçlanması, emisyon ya da kamu fiyatlaması gibi kamu finansmanı biçimlerini masaya yatırmak zorundayız.

Yeni bir kolektif finansman perspektifi

Yani yeni bir kamu finansmanı ya da kolektif (sosyal) finansman perspektifine ihtiyacımız var. Böyle bir ihtiyaç belirlemesinin ilk çıkarımı bir bütün olarak vergi sisteminde ve vergi politikalarında radikal değişiklikler yapılmaksızın, tek başına bir servet vergisi uygulamasıyla (niyet ne kadar iyi olursa olsun) insanlığın ve doğanın karşı karşıya bulunduğu sorunları çözebilmenin mümkün olamayacağıdır. Kaldı ki ne kadar etkin olursa olsun, en radikal vergi reformu dahi sistemik sorunları çözme konusunda yeterli olmayacaktır.

Kısaca sırasıyla; vergileme konusunda yeni bir perspektife ihtiyacımızın var. Ayrıca ülkeyi çevreleyen küresel bir ekonomi var ve bu ekonomi uluslararası finans kapitalin emrine girmiş durumda, bu da bizleri yeni ekonomik krizler, eşitsizlikler ve sosyal çöküşlerle karşı karşıya bırakabilir. Bu gidişatı durdurabilmenin (son tahlilde) kapitalizme son vermekle mümkün olabileceğinin bilincinde olmalıyız.

Diğer yandan bugünden, sistem içi radikal reform önerilerini gündeme getirmemiz ve bunların gerçekleşmesi için mücadele vermemiz de gerekiyor. Bu reformlar öncelikle finansman modelleri

ile ilgili olmalı. Yani köklü bir biçimde yeni bir kolektif (sosyal) finansman perspektifi oluşturmalı, buna uygun para ve kredilendirme modelleri ve vergi sistemleri tasarlamalı ve servet vergisi gibi vergileri böyle daha büyük bir çerçevede tasarlmalıyız.

Neo-liberalizmin, neden olduğu ekonomik, toplumsal, siyasal felaketlerin sonucunda giderek gözden düşmesinin, konjonktür olarak, bize yeni para, finans ve vergi sistemlerinin hayata geçirilmesi, böylece ekonominin ve ekosistemin demokratikleştirilmesi ve sürdürülebilir kılınabilmesi için önemli imkanlar sunduğunun da bilincinde olmak gerekiyor.

Maliye politikaları insan ve doğa haklarına hizmet etmeli

Bu bağlamda, öncelikle, kolektif finansman ve maliye politikaları ile insan ve doğa hakları arasında bağ kurmak durumundayız. Hem kamu parası hem kredi/finans, hem de vergileri içeren mali sistemleri ve politikaları tasarlarırken, uygularken, izlerken ve değerlendirirken bir çatı olarak temel insan hakları ilkelerini ve doğanın korunmasını esas almalıyız.

Yani para, finans ve vergi sistemleri temel hakların gerekliliklerine göre yeniden tasarlamalı ve uygulanmalı. Oysa bugün bunun tersi yapılıyor. Bu sistemler ve politikalar böyle hakların hayata geçirilebilmesi amacının birer aracı olarak kurgulanmalı, uluslararası insan hakları beyannamesinin ilke ve yükümlülüklerine tabi tutulmalı. Devlet bütçeleri de temel hak ve özgürlüklerin önlenmesi ya da sınırlandırılması için değil, bunların hayata geçirilmesi ve daha da genişletilmesi ve güçlendirilmesi için kullanılacak araçlar olarak görülmeli.⁶⁶

Toplumsal ihtiyaçları, istikrarı, barışı, insan ve doğa haklarını gözetken bir vergileme

Bu bağlamda, örnek vermek gerekirse, maliye politikalarının üç işlevinden sırasıyla; "yeniden bölüşüm işlevine" uygun olarak, vergiler mükelleflerinin gerçek anlamda ödeme gücüne göre alınmalı. Vergi sistemi yeterli kaynağı sosyal ihtiyaçlar için harekete geçirirken, eşitsizlikleri azaltmaya yardımcı olmalı. Kamu harcamaları herkes için gerekli olan 'yaşamın temel ekonomisini' ve bunun araçlarını sunmalı.

"Tahsis işlevi" açısından kamu kaynaklarının nereye tahsis edileceği konusunda insan ve doğa haklarının garanti edilmesi belirleyici olmalı. "İstikrar sağlama işlevi" ile ilgili olarak maliye politikası, insan ve doğa üzerinde olumsuz etki yaratan iktisadi döngüleri yumuşatabilmeli, iktisadi krizleri önleyebilmeli. İnsan ve doğa hakları perspektifinden, istikrar işlevi aynı zamanda toplumsal istikrar ve barışın sağlanması olarak da anlaşılmalı. Devletler doğayı gözetken yeşil yatırımlar ve eğitim ve sağlık alt yapısını güçlendiren yatırımlarla istihdam yaratmalı, güçlü sosyal koruma programlarını fonlayarak insanları kriz ve döngülere karşı korumalı.

Kerala Kooperatif Bankacılığı: Yeni kolektif finansmanın başarılı örneği

Kolektif finansman modelini bir örnekle kısaca açıklayalım. Hindistan merkezi devleti "Hindutva Faşizmi" olarak da adlandırılan bir otoriter devlet biçimi örneği sergilese de ülkenin federatif yapısı

⁶⁶ Grazielle David, Pedro Rossi, Sergio Chaparro, "Human rights and fiscal policy: a necessary link", <https://www.worldeconomicsassociation.org> (8 September 2020).

altında Kerala gibi⁶⁷ bazı yerel yönetimlerde kooperatif bankacılığı biçimindeki kolektif finansmanın ve üretim örgütlenmesinin en çarpıcı örneklerine rastlayabilmek mümkün.

'Kerala Yerel Yönetim Bölgesi'nin 11 binden fazla kooperatifi mevcut. Bu kooperatiflerdeki çalışan işçilerin sendikalaşma oranı oldukça yüksek ve kolektif finansman ve yerel yönetimler desteğiyle bu kooperatifler son derece başarılı bir biçimde faaliyetlerini sürdürüyorlar. Örneğin Kerala'da son 20 yıldan bu yana 'Aile Refahı Programı' (Kudumbashree) başarılı bir biçimde uygulanıyor. Bu programın sayıları 4,3 milyonu bulan yoksul kadın katılımcısı var ve bu kadınlar 275 bin komşu kolektifte örgütlenmiş durumdadır. Bu şekilde tarım sektöründe yaklaşık 320 bin kadının hayatını kazandığı ileri sürülüyor.

Uygulamada, bu kadınlar küçük gruplar halinde kendilerine en yakın kooperatiflere ait arazileri seçiyorlar ve bu arazilerde pirinç, meyve ve sebze yetiştiriyorlar. Makine, tohum ve teknik eğitim desteğinin yanı sıra, gübre ve toprak kiralamasında kullanılmak üzere sayıları 980'i bulan ve 1 milyar doları aşkın mevduata sahip bulunan kooperatif banka şubesinden çok düşük faizli kredi kullanabiliyorlar. Kendi geçimleri için üretim yaptıkları gibi, üretimlerinin fazlasını pazarlarda satıp para kazanıyorlar.

Böyle bir 'dayanışma ekonomisi'nin ardında önemli politik bir irade mevcut: Bölgedeki sol partilerin ve toplumsal hareketlerin koalisyonu konumundaki Sol Demokratik Cephe. Şu anda yerel devleti yöneten bu güç, merkezi Modi Hükümeti'nin koymuş olduğu mali kısıtları aşabilmek, Kerala'nın mevcut kooperatif bankalarını daha da güçlendirebilmek ve 1,647 adet Ziraat Kooperatifi Kredi Topluluğu'na hizmet verebilmek için çok daha büyük bir kooperatif bankası kurmayı hedefliyor. Bu banka ayrıca çok daha yoksullara temel, yaratıcı ve karşılanabilir bankacılık hizmetleri de sunmayı planlıyor.⁶⁸

Şu ana kadar Bölgedeki sol partiler, işçi sendikaları ve toplumsal hareketler, başarılı bir biçimde kooperatiflerin, sosyal koruma programlarının ve işçi haklarının korunarak devamını sağlayabildiler.

Neo-liberalizmin bütün tehditlerine rağmen işçi kooperatifleri başarılı oluyorlar. Birçok kooperatif, finansman ağı, yerel yönetimler, üretici piyasaları aracılığıyla birbiriyle bağlantılı durumda. Dayanışma ekonomisini geliştirmek için bir hareket altında birleştiler. Kurdukları Uralungal Emek Sözleşme Kooperatif Topluluğu (ULCSS) Asya'nın en büyük yapı kooperatifi ve 3 bin işçi ortağı var. Elde edilen kâr işçiler arasında dağıtılıyor ve işçi ücretlerinin dışarıya göre % 30 daha yüksek olduğu ileri sürülüyor. Yerel yönetimden alınan işler toplam işlerin yarısından fazlasını oluştururken, yerel yönetimler ayrıca makine alımı için düşük faizli kredi sunuyor. ULCSS toplumsal sorumluluk da üstleniyor. Örneğin 2018 yılında yaşanan sel felaketinde 300 gönüllüyü mobilize ederek sadece dört günde bin ev yaptırarak, Kudumbashreli kadınlar 100 bin evi

⁶⁷ Benny Kuruvilla, "Kerala'a web of cooperatives: Advancing teh solidarity economy", Public Finance for the Future We Want, Amsterdam: Transnational Institute et al, (June 2019), s. 78-92, <https://longreads.tn.org> (9 Şubat 2021).

⁶⁸ Agm.

temizleyerek ve 1 milyon dolar bağışta bulunarak çok büyük bir dayanışma gösterdiler (bu bağış Bill ve Melinda Gates Vakfı’ndan yapılan bağışların iki katı düzeyinde).⁶⁹

Kolektif finansman modeli olarak “sosyal varlık fonu” / “yurttaş varlık fonu”

Finansman alanında böyle orta ve uzun vadeli dönüşümler hedeflenirken, aynı zamanda, bugünden dayanışma fonu biçiminde bir ‘sosyal varlık fonu’ kurulabilir ve ihtiyaç duyulan temel kamusal hizmetler bu fon tarafından finanse edilebilir. Bu fonun finansman kaynağını Covid-19 ile birlikte ortaya çıkan kazançların vergilendirilmesi anlamına da gelecek olan ve bir tür servet vergisi öncülü niteliğindeki bir ‘dayanışma vergisi’ oluşturabilir.

Böyle bir vergi sosyalist bir politika aracı olmadığı gibi, emek sömürsünü de tamamıyla ortadan kaldıracak bir araç değildir. Sadece Covid-19 ile birlikte ülke ekonomisinde ortaya çıkan devasa finansal deliği kapatma konusunda geçici bir çözüm olabilir.⁷⁰

Daha ileri ve kalıcı bir seçenek olarak, yurttaşların ortak mülkiyetine ait bir ‘yurttaş varlık fonu’ kurulabilir. Bu fon yatırımlarını, oranı yükseltilmiş kurumlar vergisi ve servet vergisinden sağlayacağı vergi gelirleriyle finanse edebilir. Böyle bir fon aracılığıyla, gelir eşitliğini sağlayacak ve gelecek kuşakları gözetebilecek sosyal harcamalar finanse edilebilir. Artan oranlı bir vergileme ile finanse edilmiş bir ‘yurttaş varlık fonu’, kalıcı bir yatırım fonu olarak, kamusal, bireysel ve kurumsal varlıklardan daha fazla toplumsal değer yaratmanın ilerici ve kapsayıcı bir yoludur. Devletten özerk bir biçimde doğrudan yurttaşlar tarafından ve şeffaf bir biçimde açıkça belirtilmiş hedefler doğrultusunda yönetilebilir.⁷¹

Topluluk mülkiyeti, kooperatifler ve dayanışma ekonomileri

Bu ve benzeri sosyal fonlar kooperatif ve dayanışma ekonomileri için bir temel oluşturabilirler. Böylece işçi, çiftçi, konut, tüketici, gıda gibi her türden kooperatif ve komün ile yerel ekonomiler ayağa kaldırılabilir, kooperatif bankalar kurulabilir, iklim yıkımına karşı yeşil projeler hayata geçirilebilir.

Kısaca, piyasacı kâr maksimizasyonu ve merkezi devlet koordinasyonuna dayanan eski işletme modelleri miadını dolduruyor. Yöneten sınıfların Covid-19 Salgını, ekonomik kriz ve iklim yıkımı karşısında şu ana kadar sunduğu seçenekler ise çıkmaza girmiş durumda. Yani yönetenler iklim krizi ve Covid-19’un neden olduğu sorunlarla artık baş edemiyor, ulus devletlerse faturayı çalışan sınıflara keserken, giderek daha da otoriterleşiyorlar.

Bu nedenle, emek ve demokrasi savunucularının, kadın hareketlerinin, doğa dostu hareketlerin süratle, radikal alternatif ekonomik modelleri ve bunları hayata geçirebilecek yeni kolektif finansman ve üretim-dağıtım stratejilerini geliştirmesi ve bunları tüm toplumla buluşturması gerekiyor.

⁶⁹ Agm.

⁷⁰ <https://morningstaronline.co.uk/article/f/one-trillion-reasons-windfall-tax> (28 December 2020).

⁷¹ Lansley, S. and McCann, D., ‘Citizens’ Wealth Funds: A powerful new economic and social instrument’, in *Public Finance*, agk, s. 47-61, <https://longreads.tn.org> (9 Şubat 2021).

Merkezi otoriteden özerk topluluklar doğrudan demokrasiyi deneyimledikçe çok daha iyi yönetilebilirler. Böyle bir demokrasi aynı zamanda çalışma hayatında ve işyerlerinde de uygulanmak zorundadır. Eğer sorunu çalışan sınıflar kendi perspektiflerinden çözmezlerse her şeyin sermayedarların istediği biçimlerde sonuçlanması kaçınılmazdır.⁷²

Bu bağlamda topluluk-işçi mülkiyetine dayalı yerel demokrasiyi merkezine alan yeni düşüncelerin ve pratiklerin incelenmesi son derece yararlı olabilir. Bunlardan biri topluluk mülkiyetine dayalı sistemlerin hem ideologlarından hem de ABD'deki uygulayıcılarından olan Gar Alperovitz'in topluluk mülkiyeti ile ilgili çalışmaları ve önerileri.

Alperovitz'e göre, günümüzde bir topluluğun sadece % 55- 60'ı artık ücretli işçi konumunda çalışırken, kalanı kadınlar, ücretsiz bakım işçileri, gençler, yaşlılar, hasta ve engellilerden oluşturmaktadır. Bu bağlamda, bugünün işçi, çiftçi, tüketici kooperatifleri, semt şirketleri, toprak-arazi vakıfları, belediyelerin enerji ve geniş band sistemleri gibi topluluk ve işçi mülkiyeti karması niteliğindeki uygulamaları, İsrail Kibutzları, komün-izm, Rus tarımsal örgütlenmeleri (kolektif komünal yapılar) ve Paris Komünü gibi tarihteki alternatif topluluk yapılanmalarının bugünkü karşılığıdır.⁷³

Topluluk mülkiyetini esas alan dayanışma ekonomilerinin başka örnekleri de mevcuttur. Örneğin, İspanya'da 1959 yılında Caja Laboral Popular adlı bir işçi bankası kuruldu. Bu banka Mondragon kentindeki kooperatiflerin gelişimini finansal olarak destekledi ve sonrasında bu model tüm Bask ülkesine kadar yayıldı. Çin'deki müthiş gelişmenin ardındaki faktör sanıldığı gibi doğrudan yabancı sermaye yatırımları değil, 1980'lerden bu yana kır ve kentlerde kurulmuş olan kredi kooperatifleridir. Çünkü bunlar yerel yönetimlere ait kasaba ve köylerdeki girişimlere büyük miktarda kredi verdiler. Vietnam da Çin modelini izledi ve 2017 yılında 1000'den fazla Halk Kredi Fonu'nu kurdu. Bu şekilde 2,8 milyon insan sisteme katılırken, 63 kent ve diğer yönetim biriminin 56'sı bu ağa dâhil oldu. Bu fonlar Vietnam'daki kırsal sanayileşme ve KOBİ gelişiminin temelini oluşturdular.⁷⁴ Cleveland Kooperatifi (ABD) ise ticari bir işçi kooperatifi niteliğindeki; hastane çamaşırhanesi olan, güneş enerjisi panelleri kurulumu ve diğer ekolojik projelere sahip bir kolektif zenginlik kooperatifidir. Güvenli istihdam, ortaklaşma ve işçiler arasında kâr paylaşımı sağlamaktadır. Keza Birleşik Krallık'taki Preston kooperatifi (bugün zor durumda olsa da), 2013 yılından bu yana 138 milyon dolarlık gelir ve 4 bin kişiye yaşam ücretli istihdam sağladı, yerel hastaneler ve eğitim kurumları işletti. Böyle kooperatif örgütlenmelerinin ortak noktası toplum için faydalı mal ve hizmetler üretmeleridir.⁷⁵

⁷² Antony McMullen, "The pandemic we have to have", <https://probonoaustralia.com.au> (2 June 2020).

⁷³ Michaela Collord, "The old ideas are collapsing": an interview with Gar Alperovitz, <https://www.opendemocracy.net> (5 June 2020).

⁷⁴ Milford Bateman, "Towards community-owned and controlled finance for local economic development", in *Public Finance*, agk, s. 62-78, <https://longreads.tn.org> (9 Şubat 2021).

⁷⁵ McMullen, agm.

Sonuç:

Vergi Sisteminde Radikal Değişikliklere İhtiyaç Var!

Kuşkusuz para, finans/kredi sistemine ilişkin olarak yukarıdaki alternatifi tamamlar nitelikte bir radikal bir vergi sistemi değişikliği ve buna uygun politikalar da gerekiyor. Bu bağlamda, Türkiye’de, öncelikle Gelir Vergisi tarifesinin dik artan oranlı bir biçimde düzenlenerek, yani hem gelir dilimlerinin sayısının artırılması (örneğin 6-7 basamağa çıkartılması), hem de bunlara denk düşen oranların giderek büyüyen bir biçimde yükseltilmesi (% 60’a kadar), tarifinin ilk dilimine denk düşen oranın düşürülmesi ve yaşanılabilir bir ücret düzeyinin vergi dışı tutulması gereklidir.

Tarife böyle belirlenirken, sermaye geliri elde edenlere sağlanan cömert muafiyet, istisna ve indirimlere de son verilmelidir. Bu yolla hem faiz, kâr payı ve yüksek düzeyde kira geliri elde edenlerin daha yüksek oranda vergilendirilerek yeni kaynak yaratılması, hem de çalışan sınıfların ve halkın üzerindeki dolaysız vergilerin yükünün azaltılması mümkün olabilir. Benzer bir biçimde Kurumlar Vergisi oranı % 35’e yükseltilmeli, gerekirse büyük ve küçük işletmeler için iki farklı vergi oranı uygulanmalı, ancak bu verginin kapsamındaki muafiyet ve istisnalar, indirimler asgaride tutularak vergi kayıpları önlenmeli ve vergi cennetlerine kaçışı önleyecek önlemler alınmalıdır.

Bu noktada kuşkusuz uluslararası bir düzenlemeye de ihtiyaç var. Azgelişmiş ülkelerin aşağıya doğru vergi yarışı anlamında, yıkıcı vergi rekabetine zorlanmamaları ve bu vergiden yeterince gelir sağlayabilmeleri için uluslararası düzeyde bir asgari kurumlar vergisi uygulaması gereklidir.⁷⁶

Artan oranlı ve kalıcı bir servet vergisi

Son olarak, artan oranlı, kalıcı bir servet vergisi, hem Covid-19’un neden olduğu (başta aşı üretimi olmak üzere) sağlık ve eğitimle ilgili olarak ortaya çıkan ek hizmetlerin gerektirdiği finansmanı sağlayabilecek, hem derin yoksulluğa karşı halkı korumak için gerekli olan “Temel Gelir Güvencesi” gibi bir programı finanse edebilecek, hem de gelir ve servet dağılımı eşitsizliklerini azaltmaya yardımcı olabilecek bir içerikte tasarlanmalıdır.

Çünkü servet vergisi vergilemede adaletini sağlama konusunda en doğrudan etkiye sahip bir vergidir. Bu vergi ile ciddi düzeyde vergi geliri sağlanabildiği gibi, servet dağılımını eşitleyici bir etki de yaratmak mümkündür. Teknik olarak uygulanmasının önünde herhangi bir engel yoktur, böyle bir verginin uygulanması sadece ekonomi politik bir tercih konusudur.⁷⁷

Bir başka deyimle, böyle bir vergi; hem, özellikle de Covid-19 ile iyice artan, toplumsal ihtiyaçlar için gerçek bir kamusal finansman kaynağı oluşturacak, hem de yeniden bölüşüm aracı olarak kullanılarak yoksulluk ve gelir adaletsizliğinin azaltılmasına hizmet edebilecek türden bir vergidir. Aynı zamanda servetin belli ellerde yığılmasını önleyerek demokrasideki aşınmayı önleyebilecek özelliklere sahip bir araçtır.

⁷⁶ Séverine Picard, “Fair corporate taxation: why and how international tax rules need to be changed”, **European Economic, Employment and Social Policy (ETUI) Policy Brief No.14/2020**.

⁷⁷ Emmanuel Saez, Gabriel Zucman, “Progressive Wealth Taxation”, **BPEA Conference Drafts**, September 5–6, 2019), s. 49.

Servet vergisinin konusunun ve matrahının belirlenmesi

Artan oranlı servet vergisi (genel olarak) hem finansal, hem de finansal olmayan servetleri kapsayacak bir biçimde, belli bir miktardaki net servet muafiyet eşiğinin üzerindeki finansal servetlerden başlamak üzere, % 1'den başlayan ve giderek % 10'a kadar çıkan oranlarda tasarlanarak uygulanabilir. Verginin konusunu oluşturan servet; piyasa fiyatlarıyla, borçlar düşüldükten sonraki net finansal ve finansal olmayan servettir. Banka mevduatları, devlet bono ve tahvilleri, borsadaki paylar, özel emeklilik fonlarının getirileri, sermaye şirketlerindeki hisseler, kâr payları, adi ortaklıklardaki paylar, patentler gibi entelektüel mülkiyet haklarının getirileri, emlak, gayrimenkul, bina, rezidans, arazi-arsa, makine, ekipman, gibi fiziki servet unsurları da servetin konusuna dahil edilebilir.

Gelecekte elde edilmesi beklenen ücret gelirleri, emeklilik ödemeleri ya da devlet yardımları bu verginin konusunun dışında bırakılırken, vakıflar gibi kâr amacı gütmeyen kuruluşlara ait maddi varlıklar da servetin konusuna dâhil edilmelidir. Bu vakıflara ait varlıklar şeffaf bir biçimde ortaya konulabilmeli, resmî kurumlar arası bilgi paylaşımı ve üçüncü taraflara raporlama sağlanabilmelidir.

Net servetin bulunabilmesi için matrahtan indirilmesi gereken borçlar ise uzun vadeli konut kredilerine ait borçlar, ticari kredilerden ve tüketici kredilerinden doğan borçlar (otomobil kredisi, kredi kartı borcu gibi) ve öğrencilerin öğrenim kredisi borçları gibi borçlardır. Böyle bir verginin matrahı net finansal ve finansal olmayan servetlerden borçların düşülmesinden sonraki kalan kısımdır. Yani bireyin ya da ailenin servetidir ve belli bir muafiyet eşiğinden sonra hesaplanır. Ancak borçlar düşülürken muafiyet sınırına dikkat edilmeli, vergi matrahı servetin piyasa değerleriyle uyumlu olmalı, yani varlığın gerçek piyasa değerini yansıtmalı ve artan oranlı olarak düzenlenmelidir.

Vergi tasarlanırken; eğer hali hazırda ülkede geniş tabanlı bir gelir vergisi uygulaması mevcutsa, muafiyet eşiği yüksek tutularak yalnızca en zenginler (verginin oranı da sermaye kaçışlarına neden olmayacak biçimde belirlenerek) vergilendirilmelidir. Geniş tabanlı gelir vergisi yoksa muafiyet sınırı düşük tutulabilir. Eğer tüm vergi sistemi progresif hale getirilmek isteniyorsa ve net servet vergisi geniş tabanlı gelir vergisi ve /veya servet transferi üzerinden alınan vergilere tamamlayıcı olarak alınıyorsa, vergi artan oranlı olarak tasarlanmalıdır.⁷⁸

Ancak, servet vergileri yapıları gereği politik zorluklara ve engellemelere çok açık vergiler olduğundan, bu müdahaleleri asgaride tutabilmek için muafiyet eşiği yeterince yüksek tutulmalı, likidite sorunu yaşayanlar için vergi taksitli olarak ödenebilmelidir. Buna karşılık matrahı erozyona uğratabilecek işlemlere izin verilmemeli, vergi kaçırmaya karşı sert önlemler alınmalı, özellikle de sermaye hareketlerini kontrol altına alacak, böylece vergi sonrasında servetlerin yurt dışına çıkartılmasını önleyecek yasal düzenlemeler mutlaka yapılmalıdır.

Son olarak, böyle bir vergi topluma sunulurken, toplumun servete bakışı dikkate alınmalıdır. Bu bağlamda, amaç en tepedeki zenginleri vergilendirmek olmasına rağmen, verginin mükellefi

⁷⁸ OECD Tax Policy Studies, The Role and Design of Net Wealth Taxes in the OECD, No. 26, <https://www.oecd.org> (12 April 2018).

olamayacak düzeyde düşük servet sahiplerinin ya da sıradan insanların tepkilerini yumuşatacak önlemler alınmalı, verginin tasarlanmasının öncesinde bu yönde kamuoyu araştırması yapılmalıdır.

Bu konuda (2019 Aralık-2020 Haziran tarihleri arasında) Birleşik Krallık'ta bir grup akademisyenin sahada yürüttükleri bir çalışmanın bulguları son derece yol gösterici ve uyarıcı olabilir. Buna göre⁷⁹:

- Halk, vergi sisteminin işleyişini tam olarak kavrayamasa da, vergiden kaçınma ve vergi kaçırmadan nefret etmektedir. Bu nedenle de servet vergisi savunulurken zenginlerin bu tutumları ön plana çıkartılmalıdır.

- İnsanlar kemer sıkmadan bıkmış durumdadır. Ayrıca Covid-19 Salgınının kamusal hizmetlere olan ihtiyacı artırdığına inanıyorlar. Bu bağlamda kamu parasının harcanma şekli ile ilgili endişeleri olsa da halk topluma dönük iyi nitelikli kamusal hizmet sunulabilmesi için daha yüksek oranda vergi alınmasını destekliyorlar.

- Halk z% 74 oranında enginlerin daha fazla vergi vermesini doğru buluyor. Muhafazakâr Parti seçmenleri dahi, % 46 gibi azımsanamayacak bir oranda, Covid-19'dan sonra daha yüksek vergi alınması gerektiğine inanıyor.

Fransa'da halkın % 76'sı, Kanada'da % 79'u, ABD'de % 64'ü servetin vergilendirilmesi gerektiğine inanıyor. Kanadalı muhafazakârların % 64'ünün ve ABD'li muhafazakârların % 54'ünün servet vergisi alınmasını destekliyor olması böyle bir verginin hayata geçirilebilmesini kolaylaştırmaktadır.⁸⁰

Diğer yandan Birleşik Krallık'taki çalışmanın uyarıcı nitelikte başka bulguları da söz konusu olduğundan servet vergisi tasarlanırken bunlara özellikle dikkat edilmelidir. Örnek olarak, insanlar büyük çoğunlukla, bir yandan topluma katkıda bulunmayan, servetlerini vergi cennetlerinde tutan zenginlere tepki gösterirken, diğer yandan servet sahibi olmayı etik olarak doğru buluyorlar. Çünkü kendi çocuklarının gelecekte sıkıntı çekmesini istemiyorlar.

Ancak, özellikle hiç serveti olmayanlara, servetten kalıtsal olarak kötü bir şeymiş gibi söz etmemek gerekiyor zira bu insanlar zenginlere imreniyorlar. Bu nedenle de servet vergisinden sağlanacak gelirlerin gelecekte hiç kimsenin sıkıntı çekmeyeceği, herkesin sosyal güvenliğinin tam olarak sağlanabileceği bir toplumsal düzenin kurulmasında kullanılacağı, bu bağlamda kamu harcamaları ve vergilerin insani gelişimi ve toplumsal ihtiyaçların karşılanmasını önceleyen bir toplum yaratmada ne denli önemli olduğu vurgusu yapılmalıdır. Yani insanların kendilerini tam güvende hissedebilecekleri bir toplum ve buna uygun sosyal güvenlik sisteminin kurulmasında hem kamu harcamalarının, hem de servet vergileri gibi vergilerin çok önemli bir rol oynayacağı, bu yüzden de servet biriktirme ihtiyacının azalacağı bir toplumsal dönüşümün mümkün olabileceği ısrarla anlatılmalıdır.

⁷⁹ Tax Justice UK, Talking tax: How to win support for taxing wealth, <https://www.taxjustice.uk> (September 2020).

⁸⁰ <https://wid.world/news-article/newsletter-february-2021> (12 Şubat 2021).

Servet vergisi ile ilgili her şeyi halkın anlayabileceği basitlikte, yalın bir dille açıklamak gereklidir. İnsanların vergiler konusundaki bilgileri kısıtlı olsa da uygun bir dil kullanıldığında ve uygun metaforlar seçildiğinde, servetin vergilendirilmesinin haklı gerekçeleri rahatlıkla izah edilebilir.

Tarihte büyük savaşların ve krizlerin sosyal refah sistemlerinin önünü de açabildiklerini hatırlamak gerekmektedir. Covid-19 Salgını da mevcut sistemin defolarını su yüzüne çıkardı, statükonun bozulmasına ve değişimin başlamasına neden oldu. Bugün “evrensel temel gelirin” dünyanın birçok ülkesinde yüksek sesle dillendiriliyor olması ve bunu da finanse etmeye dönük temel araçlardan biri olarak servet vergilerinin gündeme getirilmesi tesadüf değildir. Yani Salgın sonrasında toplumu neyin beklediği asıl olarak toplumun sürece aktif bir biçimde müdahil edip onu yönlendirmemize, örgütlü bir mücadele yürütmesine bağlıdır.

Özetle, bugün artık daha cesur ve radikal olmak gerekiyor. Radikal olmak ise insanları umutsuzluğa inandırmaktan değil, umudu mümkün kılmaktan geçiyor.⁸¹ Mevcut üretim ve bölüşüm tarzının adaletsizliklerini teşhir etmek yetmiyor, ona karşı halkın önüne yeni, ayağı yere basan seçeneklerle çıkmak ve bu seçenekleri de umutlu bir dil ile topluma sunmak gerekiyor. Kolektif bir kamu finansmanının bir aracı olarak servet vergisi bu radikal seçeneklerden biridir.

Kaynakça

3 Şubat 2021 Tarihli 3490 ve 3491 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararları, <https://www.resmigazete.gov.tr> (6 Şubat 2021).

2021 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, 2020.

2021 Yılı Merkezi Yönetim Bütçesi ve 2021 Yılı Sağlık Bakanlığı Bütçesi.

Alberola, Enrique., Arslan, Yavuz., Cheng, Gong and Moessner, Richhild. “The fiscal response to the Covid-19 crisis in advanced and emerging market economies”, www.bis.org (17 June 2020).

Anderson, Julia., Bergamini, Enrico., Brekelmans, Sybrand., Cameron, Aliénor., Darvas, Zsolt., Domínguez Jiménez, Marta., Lenaerts, Klaas., Midões, Catarina. “The fiscal response to the economic fallout from the coronavirus”, <https://www.bruegel.org> (24 November 2020).

Aramonte, Sirio. “Mind the buybacks, beware of the leverage”, *BIS Quarterly Review* (September 2020), <https://www.bis.org> (14 September 2020).

Bayar, Ayşe Aylın., Günçavdı, Öner., Levent, Haluk. Covid-19 Salgınının Türkiye’de Gelir Dağılımına Etkisi ve Mevcut Politika Seçenekleri, İstanbul Politik Araştırmalar Enstitüsü (İstanbul) Politika Raporu (Nisan 2020-007).

Bateman, Milford. “Towards community-owned and controlled finance for local economic development”, in *Public Finance*, <https://longreads.tn.org> (9 Şubat 2021).

BDDK, Mevduat- türler itibarıyla, dönem 2020/11 <https://www.bddk.org.tr/BultenAylik> (1 Şubat 2021).

⁸¹ Raymond Williams, *Resources of Hope, Culture, Democracy, Socialism*, Verso Books, 1989, s.118.

Camille Landais, Emmanuel Saez, Gabriel Zucman, "A progressive European wealth tax to fund the European COVID response", <https://voxeu.org/article/progressive-european-wealth-tax-fund-european-covid-response> (3 April 2020).

Chandrasekhar, C. P. and Ghosh, Jayati. "Covid Debt and the Tax Paradigm", <https://www.networkideas.org> (20 October 2020).

Collord, Michaela. "The old ideas are collapsing": an interview with Gar Alperovitz, <https://www.opendemocracy.net> (5 June 2020).

"Covid: Argentina passes tax on wealthy to pay for virus measures", <https://www.bbc.com/news> (5 December 2020).

Credit Suisse, Research Institute, Global Wealth Databook 2019 (October 2019).

Credit Suisse Research Institute, Global wealth report 2020 (October 2020), <https://www.credit-suisse.com> (5 December 2020).

Derin Yoksulluk Ağı, "Pandemide Derin Yoksullukla M¼cadele, Kasım 2020", DYA-Pandemide-Derin-Yoksullukla-M¼cadelelerinoyoksullukagi.org (13 Ocak 2021).

DİSK-AR, "Salgın g¼nlerinde asgari ücret gerçeği araştırması", <http://disk.org.tr/2020/12>.

DİSK-AR, "Covid-19 d¼neminde T¼rkiye'de dolar milyarderlerinin serveti 15 milyar dolar arttı", <http://arastirma.disk.org.tr> (7 Nisan 2021).

Durmuş Mustafa, "Son IMF raporundaki T¼rkiye gerçeği", <https://mustafadurmusblog.blogspot.com> (28 Haziran 2020).

Elliott, Larry and Stewart, Heather. "IMF: higher taxes for rich will cut inequality without hitting growth", <https://www.theguardian.com> (11 October 2017).

Gale, William G. "Saez and Zucman Say Everything You Thought You Knew About Tax Policy Is Wrong", <https://www.taxpolicycenter.org/taxvox> (23 October 2019).

Gelir İdaresi Başkanlığı, 6802 Sayılı Gider Vergisi Kanunu, Madde 39, <https://www.gib.gov.tr/gibmevzuat> (2 Şubat 2021).

Ghosh, Jayati. Understanding Global Inequality in the 21st Century, <http://www.networkideas.org> (20 July 2019).

Grazielle David, Pedro Rossi, Sergio Chaparro, "Human rights and fiscal policy: a necessary link", <https://www.worldeconomicsassociation.org> (8 September 2020).

Hazine ve Maliye Bakanlığı, Değerli Konutlar Vergisi Uygulama Genel Tebliği, Resmî Gazete 15 Ocak 2021, Sayı 31365.

Hickel, Jason "We can't have billionaires and stop climate change", <https://thecorrespondent.com> (9 October 2020).

Hope, David and Limberg, Julian, "The economic consequences of major tax cuts for the rich", International Inequalities Institute Working Papers (55) LSE, London, UK, 2020.

<https://morningstaronline.co.uk/article/f/one-trillion-reasons-windfall-tax> (28 December 2020).

<https://ailevecalisma.gov.tr> (18 Nisan 2021).

<https://wid.world/news-article/newsletter-february-2021> (12 Şubat 2021).

<https://www.marketwatch.com/story/why-a-surtax-on-multimillionaires-income-is-better-than-a-wealth-tax> (9 November 2019).

<https://www.washingtonpost.com/world/2020/12/29/coronavirus-2020-the-big-one-who-pandemics>.

<https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-01-06/tax-code-changes-wealth-taxes-considered-from-california-to-german> (6 January 2021).

<https://www.bloombergquint.com/business/musk-close-to-surpassing-bezos-as-world-s-richest-person> (6 January 2021).

<https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-10-08/top-50-richest-people-in-the-us-are-worth-as-much-as-poorest-165-million> (8 October 2020).

<https://www.bloomberght.com/ozel-iletisim-vergisi-yuzde-10-a-yukseltildi> (30 Ocak 2021).

<https://www.oxfam.org/en/press-releases/new-global-index-shows-catastrophic-failure-tackle-inequality-left-majority-worlds> (8 October 2020).

<https://www.oxfam.org/en/press-releases/new-global-index-shows-cat>

<https://americansfortaxfairness.org> (8 Aralık 2020).

<https://www.mcknsey.com/ndustres/public-sector/our-nsghts/the-10-trllon-dollar-rescue-how-governments-can-delver-mpact> (5 June 2020).

<https://www.commondreams.org/news/2021/01/02/amid-warnings-surgng-worldwide-poverty-planets-500-richest-people-added-18-trillion>.

<https://evonomics.com/why-billionaires-destroy-democracy-and-capitalism> (26 November 2020).

<https://www.ekonomist.com.tr/borsa/borsa-sirketlerinin-piyasa-degeri> (28 Ocak 2021)

<https://www.gazeteduvar.com.tr> kurtlerin-yuzde-632si-aclik-sinirinda-kadinlarin-yuzde-871'i-issiz (7 Mart 2020).

<http://www.turkis.org.tr/MART-2021-ACLİK-VE-YOKSULLUK-SINIRI> (26 Mart 2021).

<https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2020/10/04/turkiyede-milyoner-sayisinda-buyuk-artis> (4 Ekim 2020).

ICRICT, The global pandemic, sustainable economic recovery and international taxation (May 2020).

İstanbul Büyükşehir Belediyesi İstanbul İstatistik Ofisi, “İstanbul'da Kent Yoksulluğu Araştırması, Mayıs 2020”, <https://istatistik.istanbul/bulten> (21 Mayıs 2020).

Kuruvilla, Benny. “Kerela’a web of cooperatives: Advancing teh solidarity economy”, *Public Finance for the Future We Want*, Amsterdam: Transnational Institute et al, (June 2019), <https://longreads.tn.org> (9 Şubat 2021).

Lansley, S. and McCann, D., ‘Citizens’ Wealth Funds: A powerful new economic and social instrument’, in *Public Finance*, <https://longreads.tn.org> (9 Şubat 2021).

Li, Huaqun., Smith, Karl. “Analysis of Sen. Warren and Sen. Sanders’ Wealth Tax Plans”, <https://files.taxfoundation.org> (January 2020).

McMullen, Antony. “The pandemic we have to have”, <https://probonoaustralia.com.au> (2 June 2020).

OECD Tax Policy Studies, *The Role and Design of Net Wealth Taxes in the OECD*, No. 26, <https://www.oecd.org> (12 April 2018).

Patnaik, Prabhat. “The protracted crisis of capitalism”, <https://mronline.org> (8 September 2020).

Picard, Séverine. “Fair corporate taxation: why and how international tax rules need to be changed”, *European Economic, Employment and Social Policy (ETUI) Policy Brief No.14/2020*.

Piketty, Thomas. *Capital in the Twenty-First Century* (translated by Arthur Goldhammer), The Belknap Press of Harvard University Press, 2014.

Porter, Eduardo. “Tax Cuts, Sold as Fuel for Growth, Widen Gap Between Rich and Poor”, <https://www.nytimes.com> (3 October 2017).

Rasmus, Jack. “Why tax cuts don’t and won’t create jobs?”, *Working In These Times*, <http://brechtforum.org> (6 December 2010).

Roberts, Michael. “Debt disaster with no escape”, <https://thenextrecession.wordpress.com> (12 October 2020).

Saez, Emmanuel., Zucman, Gabriel. *The Triumph of Injustice: How the Rich Dodge Taxes and How to Make Them Pay*, W.W. Norton & Company, Inc., 2019.

Saez, Emmanuel Gabriel Zucman, “Progressive Wealth Taxation”, *BPEA Conference Drafts*, September 5–6, 2019).

Tax Justice UK, *Talking tax: How to win support for taxing wealth*, <https://www.taxjustice.uk> (September 2020).

T.C. Merkez Bankası, *Menkul Kıymet İstatistikleri*, <https://www.tcmb.gov.tr> (1 Şubat 2021).

The World Bank, “Global Action Urgently Needed to Halt Historic Threats to Poverty Reduction”, <https://www.worldbank.org> (7 October 2020).

Williams, Raymond. *Resources of Hope, Culture, Democracy, Socialism*, Verso Books, 1989.

Wolff, Richard D. "Why Taxing the Rich Makes Sense?", <http://mrzine.monthlyreview.org> (2 March 2011).